

**ALAIKÄISENÄ YKSIN TULLEEN
MAAHANMUUTTAJANUOREN
ITSENÄISTYMINEN JA TUEN TARVE
ITSENÄISTYMISVAIHEESSA**

Opinnäytetyö

Riikka Liekkinen

Mia Ojanen

OPINNÄYTETYÖ
Maaliskuu 2020

Sosionomi

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi

LIEKKINEN, RIIKKA & OJANEN, MIA:

Alaikäisenä yksin tulleen maahanmuuttajanuoren itsenäistyminen ja tuen tarve itsenäistymisvaiheessa

Opinnäytetyö 56 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Maaliskuu 2020

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, miten itsenäistyminen näkyy yksintulneiden maahanmuuttajanuorten elämässä heidän muutettuaan perheryhmäkodista omaan asuntoon. Halusimme selvittää nuorten näkemyksiä itsenäistymisestä sekä heidän tuen tarpeistaan itsenäistymisvaiheessa. Halusimme myös kartoittaa, millaista tukea nuoret kokevat tarvitsevansa tässä vaiheessa elämänsä, sekä mistä he tukea saavat. Opinnäytetyömme toteutettiin erään keski-suomalaisen kunnan luvalla.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jossa käytimme tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua. Haastatteluihin osallistui yhteensä kuusi nuorta, jotka ovat asuneet perheryhmäkodissa ja asuvat nyt pienessä kunnassa Keski-Suomessa. Haastattelut toteutettiin syksyn 2019 aikana ja tulokset analysoimme käyttämällä aineistolähtöistä teemoittelua.

Itsenäistyminen käsitteenä oli nuorille vaikea ymmärtää, mutta haastattelujen perusteella nuorilla oli hyvät valmiudet itsenäiseen asumiseen. He kokivat saaneensa riittävästi tukea ja ohjausta omaan asuntoon muutettuaan. Tukea he olivat saaneet jo perheryhmäkodissa harjoitellen itsenäistymiseen liittyviä asioita. Keskeisenä tuen tarpeena nousi esille opiskelujen tukeminen. Puutteellisen kielitaidon vuoksi ammattisanaston haltuunotto on nuorille haastavaa. Haastatteleamalla nuoria koimme tärkeäksi tuoda esiin heidän äänensä ja tukea tällä tavoin myös heidän osallisuuttaan.

Asiasanat: itsenäistyminen, kotoutuminen, yksin tullut alaikäinen, maahanmuuttajanuori

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

LIEKKINEN RIIKKA & OJANEN MIA:
Unaccompanied Immigrant Minors Gaining Independence and Their Need for Support

Bachelor's thesis 56 pages, appendices 3 pages
March 2020

The aims were to explore how independency can be seen in unaccompanied immigrant minors' lives after they have moved from supported living in family grouphome to their own apartments and how they define independence. The purpose was to find out what kind of support the immigrant youth do need in this particular phase of their life and what kind of support they have had. This study was made with a permission of one town in Central Finland.

This study is qualitative. Six young immigrants participated in the theme interviews and they have lived in a family grouphome before and are now living in Central Finland. The result of this study is a compilation of these interviews. The data were analyzed through qualitative content analysis. The interviews were conducted during the autumn 2019.

Most of the respondents agreed that they had received enough guidance and support through this period. They had received guidance already when they were living in the family grouphome by practicing independent living and from the immigration counselor. Respondents need support and guidance especially for their studies. It is also important to support these young immigrants by bringing their voice forth and support their participation.

Further studies are needed to examine the support young immigrants have in other cities.

Key words: independence, integration, unaccompanied minors, young immigrant

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	YKSINTULLEEN ALAIKÄISEN TIE OMAAN KOTIIN.....	7
3	NUORUUS JA ITSENÄISTYMINEN	8
	3.1 Teoreettisia näkökulmia itsenäistymiseen	9
	3.2 Jeffrey Arnettin muotoutuvan aikuisuuden teoria	10
4	KOTOUTTAMINEN JA KOTOUTUMINEN.....	13
5	YKSIN TULLEEN NUOREN ITSENÄISTYMINEN	17
	5.1 Nuorena yksin vieraassa maassa	18
	5.2 Itsenäistymisen sosiaaliset vaikutukset.....	19
	5.3 Koulutuspolku.....	20
	5.4 Omaan asuntoon muuttaminen	21
	5.5 Palveluohjauksen jatkuvuus	22
6	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS	23
7	HAASTATTELUJEN TULOKSET	30
	7.1 Itsenäisyyden määrittely ja kokemukset itsenäistymisestä.....	30
	7.2 Itsenäistymisen näkyminen nuorten elämässä.....	32
	7.3 Tuen tarve omaan asuntoon muuttamisen jälkeen.....	38
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	41
9	POHDINTA	44
	LÄHTEET.....	49
	LIITTEET	54
	Liite 1. Sähköpostiviesti palveluohjaajalle.....	54
	Liite 2. Viesti nuorille.....	55
	Liite 3. Alustava runko haastatteluille.....	56

1 JOHDANTO

Kotoutuminen on prosessi, joka vaatii paljon tukea onnistuakseen. Viime vuosina pakolaisten määrä on ollut nousussa ja kotoutumisesta keskustellaan myös julkisuudessa yhä enemmän. Alaikäisenä yksin maahan tulleen kotoutuminen on vielä haastavampi prosessi, sillä uuteen maahan sopeutumisen lisäksi nuori käy läpi nuoruuden haasteita ja itsenäistymisprosessia sekä myös eroa vanhemmistaan. Kiinnostuimme aiheesta työskenneltyämme yksin maahan tulleiden alaikäisten perheryhmäkodeissa. Työssämme nousi esiin huoli siitä, miten nämä nuoret pärjäävät muutettuaan omilleen ja millaista tukea heille on tarjolla.

Ilman vanhempia Suomeen tulevat lapset ovat erityisen haavoittuva ryhmä turvapaikanhakijoiden joukossa. Heillä voi olla erittäin vaikeita kokemuksia kotimaassaan, he ovat turvattomia, yksinäisiä ja heidän elämänsä vaikuttaa suuresti se, että he ovat täällä ilman vanhempien tukea. (Heikkilä 2014, esipuhe.)

Tutkielmassamme selvitämme, miten alaikäisenä yksin maahan tulleet nuoret määrittelevät ja kokevat itsenäistymisen ja miten itsenäistyminen näkyy heidän elämässään. Lisäksi kartoitamme nuorten kokemuksia vahvuuksistaan, tuen tarpeistaan ja saamastaan tuesta itsenäistymisprosessin aikana. Tutkielmassamme keskitymme 18 vuotta täyttäneisiin, omaan kotiin muuttaneisiin nuoriin. Koemme, että nuorten äänen kuuluminen on tärkeää, sillä se voi auttaa kotoutumisprosessissa sekä tuoda nuorille osallisuuden kokemuksen.

Tarkastelemme kotoutumista käsitteenä ja nuoren itsenäistymistä kehitysteoreettisessa viitekehyksessä. Esittelemme keskeisiä teorioita ja keskitymme kuvaamaan muotoutuvan aikuisuuden teoriaa, sillä se sisältää paljon samoja teemoja, kuin suomalaisessa kulttuurissa elävien nuorten siirtymävaihe aikuisuuteen (Aapola & Ketoniemi 2013, 26). Avaamme kotoutumista prosessina yksin tulleen nuoren kohdalla ja tuomme esiin kotoutumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä haasteita. Yksintulleen nuoren itsenäistymisprosessissa erityistä on se, että se ajoittuu usein päällekkäin kotoutumis- ja sopeutumisprosessin kanssa (Räty 2002, 108).

Tutkielmamme keskeisiä käsitteitä ovat kotoutuminen ja itsenäistyminen. Tässä tutkielmassa itsenäistymisellä tarkoitetaan valmiuksia, joita yksin asuvalla nuorella olisi tarpeen olla kyetäkseen asumaan omillaan. Näitä valmiuksia ovat esimerkiksi arjen taidot, ruoanlaitto, kaupassa käyminen ja talouden suunnittelu, omien raha-asioiden hoitaminen, virastoissa asioiminen sekä opiskelupaikan tai työpaikan hakeminen. Olemme myös kartoittaneet yksin maahan tulleiden nuorten palveluihin liittyvää tutkimusta.

Yksin tulleiden alaikäisten turvapaikkaprosessia, sen vaiheita ja elämää ryhmäkodissa on tutkittu laajasti. Niin ikään lapsen edusta turvapaikkaprosessin aikana sekä mielenterveyden haasteista on olemassa tutkimuksia. Esimerkiksi Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, Edustajat lapsen edun takaajina, kertoo alaikäisinä yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden turvapaikkaprosessista, sekä lapsen edusta sekä edustajan tehtävistä (Lundqvist ym. 2018). Sen sijaan yksin maahan tulleiden myöhemmistä vaiheista, kotoutumisprosessista sekä tuen tarpeesta itsenäistymisvaiheessa on tutkimustietoa melko niukasti, jonka maahanmuuttoa Suomessa tutkinut Krister Björklund (2014) myöskin toteaa. Björklund on tutkimuksissaan haastatellut jo aikuistuneita alaikäisinä Suomeen tulleita turvapaikanhakijoita. Tutkimuksessa on selvitetty, miten he kokivat tukitoimet ja kotoutumisen, sekä miten he ovat pärjänneet itsenäistyttyään ja aikuistuttuaan. (Björklund 2014, 15.)

Viime vuosina yksin tulleiden kotoutumisesta ja jälkihuollosta on tehty muutamia muita tutkimuksia, kuten Niemelän (2018) maisterityö sekä ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä, joita myöskin käytämme tässä lähteinä (Berschewsky 2016 ja Sampakoski 2017). Muut viime aikaiset tutkimukset käsittelevät aikaa, jolloin nuoret asuvat vielä perheryhmäkodissa tai yksityismajoituksessa.

2 YKSINTULLEEN ALAIKÄISEN TIE OMAAN KOTIIN

Kerromme tässä luvussa, miten määritellään yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija. Lisäksi selvitämme, miten tällaisen nuoren polku etenee aina turvapaikanhakuprosessista omaan kotiin.

Yksintulleeksi alaikäiseksi turvapaikanhakijaksi määritellään henkilö, joka ilmoituksen mukaan on alle 18-vuotias ja saapuu maahan yksin, ilman huoltajaa. Turvapaikkaprosessin ajaksi hänet sijoitetaan ryhmäkotiin, tukiasuntoon tai yksityismajoitukseen. (THL 2019.) Alaikäinen yksin maahan tullut nuori käy läpi pitkän prosessin ennen omaan kotiin muuttamista.

Käräjäoikeus määrää yksintulleelle alaikäiselle edustajan, jonka tehtävänä on varmistaa, että lapsen etu tulee huomioiduksi eri tilanteissa. Edustaja käyttää alaikäisen huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa, toimii nuoren apuna tai hoitaa hänen puolestaan asioita viranomaisten kanssa. Edustaja on mukana esimerkiksi turvapaikkahakemuksen käsittelyyn kuuluvassa turvapaikkapuhuttelussa. (Maahanmuuttovirasto 2019.)

Oleskeluluvan saatuaan yksintulleelle nuorelle osoitetaan kuntapaikka. Kuntapaikka pyritään löytämään vastaanottovaiheen asuinkunnasta tai sen läheltä, mutta nuori voi myös joutua muuttamaan kauemmaksi. Joissain tilanteissa alaikäisen etu voikin olla siirtyä toiselle paikkakunnalle, esimerkiksi lähisukulaisen, opiskelupaikan tai muun painavan syyn takia. Painava syy voi myös olla se, ettei alaikäiselle ole tarjota kuntapaikkaa oleskelukunnassa kohtuullisessa ajassa. Mahdollisuus siirtyä toiselle paikkakunnalle riippuu siitä, onko sieltä saatavissa kuntapaikkaa ja tarvittavaa tukea asumiseen. (Kotouttaminen 2019.)

Yksin maahan tulleella nuorella kotoutumisprosessi sekä itsenäistyminen kulkevat rinnakkain ja vaikuttavat toisiinsa, sillä 18 vuotta täytettyään kotoutumisprosessi on vasta aluillaan. Samalla on myös opeteltava, miten selviytyä arjesta itsenäisesti. Kun nuori täyttää 18 vuotta, muuttaa hän omaan asuntoon ja samalla loppuu myös edustajan antama tuki.

3 NUORUUS JA ITSENÄISTYMINEN

Kotoutumisprosessin lisäksi nuoret käyvät läpi nuoruuden ja itsenäistymisen haasteita. Nuoruutta omana vaiheenaan ei ole tunnustettu pitkään ja joissakin kulttuureissa käsite on edelleenkin vieras. Länsimaissa nuoruus sen sijaan on yhä pidempi ajanjakso, jonka aikana läpikäydään itsenäistymisen ja nuoruusiän kehityshaasteet. Esittelemme tässä luvussa tutkijoiden käsityksiä nuoruudesta sekä itsenäistymisestä.

Länsimaissa nuoruus kestää nykyään pari vuosikymmentä, aina toisen vuosikymmenen alusta kolmannen vuosikymmenen loppuun. Koska ajanjakso on niin pitkä, voidaan siitä erottaa erilaisia vaiheita. Mitään yleisiä kriteerejä jaon tekemiseksi ei ole, mutta esimerkiksi Nurmi (2008) jaottelee ajanjakson varhaisnuoruuteen (11-14 ikävuotta), keskinuoruuteen (15-18) ja myöhäisnuoruuteen (19-25), josta käytetään myös nimitystä varhaisaikuisuus. (Nurmi 2008, 256-257.) Ajanjaksosta nuoruuden ja aikuisuuden välimaastossa käytetään myös termiä muotoutuva aikuisuus (Arnett 2000).

Monet tutkijat ovat esittäneet, että nuoruus on historiallisesti varsin uusi elämänvaihe, joka syntyi teollistumisen ja koko ikäluokan kattavan koulutusjärjestelmän seurauksena. Erityisesti koulutuksen pidentyminen on muokannut nuoruusvaihetta sellaiseksi kuin se nykyisellään ilmenee. (Nurmi 2008, 261.)

On huomion arvoista, että monissa maissa ja kulttuureissa ei vielä edes tunneta käsitettä nuoruus. Lapsi siirtyy suoraan aikuisuuteen, jolloin 15-vuotiasta pidetään jo aikuisena. (Kaukko 2015, 89.) Tuolloin häneltä myös odotetaan aikuisen roolia, vastuuta ja työntekoa. Näissä maissa ja kulttuureissa myös perheenperustaminen tehdään huomattavasti aikaisemmin, kuin länsimaissa. Ikään liittyvät rooliodotukset ovat siis sosiaalisesti ja kulttuurisesti määrittäviä. Myös sukupuoli määrittelee ikään liittyviä rooliodotuksia. Tyttöjen ja poikien kehitystehtävät ja rooliodotukset voivat joissakin kulttuureissa olla hyvinkin erilaisia, kun taas Suomessa ne ovat nykyisellään verrattain samankaltaisia. (Nurmi 2008, 261.)

3.1 Teoreettisia näkökulmia itsenäistymiseen

Nuoruusiän kuvauksen klassikko on Erik H. Eriksonin identiteettiteoria (1959). Siinä nuoruus näyttäytyy nimenomaan identiteetin kehittymisenä ja erilaisina ratkaistavina kriiseinä. Nuoruus kuvataan tapahtumasarjana, jossa yhteiskunnan haasteet ja vaatimukset pakottavat nuoren tekemään tiettyjä valintoja ja päätöksiä elämänsä suhteen. (Nurmi 2008, 262.) Ratkaistuaan kehityskriisinsä nuori löytää identiteettinsä, ja kykenee sen myötä kiinnittymään yhteiskuntaan ja hankkimaan erilaisia sosiaalisia rooleja (Erikson 1994, 94–96).

Robert J. Havighurstin (1972) teoria täydentää Eriksonin identiteettiteoriaa nostamalla esiin erilaisia yhteiskunnan nuorelle asettamia haasteita ja sosiaalisia odotuksia. Näitä odotuksia ja haasteita Havighurst kutsuu kehitystehtäviksi, ja niiden onnistunut ratkaisu luo pohjaa hyvinvoinnille ja myönteiselle kehitykselle. Varhaisaikuisuuden kehitystehtäviä ovat oman sukupuoliroolin omaksuminen sekä oman fyysisen olemuksen ja ulkonäön hyväksyminen sekä uusien suhteiden luominen kumpaakin sukupuolta oleviin ikätovereihin. (Havighurst 1972, 83-94.) Keskeistä Havighurstilla, samoin kuin Eriksonilla, on oppia ilmaisemaan ja kontrolloimaan tunteita niin, että yhdessäelo puolisoina on mahdollista (Havighurst 1972, 86).

Varhaisaikuisuuden kehitystehtäviä luonnehtii entistä suurempi vastuunotto omista asioista. Kodin ja kotitalouden hoidosta selviytyminen samoin kuin työuran aloittaminen kuuluvat myös varhaisaikuisuuden kehitystehtäviin. Vastuunotto käsittelee myös arvomaailman, moraalien ja maailmankatsomuksen kehittymisen, joiden mukaan voi ohjata elämäänsä. Varhaisaikuisuuteen kuuluu myös pyrkimys sosiaalisesti vastuulliseen käyttäytymiseen. (Havighurst 1972, 83-94.)

Jan-Erik Nurmen näkökulma suuntautuu nuoren omaa elämää ohjaavaan toimintaan painottaen nuoren omaa motivaatiota ja tavoitteita. Nurmi kuvaa oman elämän ohjaamisen mallissaan (2008) nuoruutta kahden lomittaisen tapahtumaketjun avulla. Nuori ohjaa elämäänsä tekemällä valintoja ja toimimalla niiden mukaisesti, mutta samalla oman elämän ohjaaminen tapahtuu niissä puitteissa, joita nuoren ikäsidonainen kehitysympäristö hänelle tarjoaa. Yhteiskunta ja kulttuuri

siis asettavat erilaisia haasteita ja rajoituksia nuoren valinnoille. (Nurmi 2008, 263.)

Tehdessään erilaisia valintoja ja päätyessään tiettyihin ratkaisuihin, nuori muodostaa kuvaa omasta itsestään ja rakentaa identiteettiään (Nurmi 2008, 266). On kuitenkin huomionarvoista, etteivät nuoret useinkaan ole kovin tietoisia motiiveista ja intresseistä tavoitteidensa pohjalla. Tavoitteet ja valinnat eivät välttämättä ole aina henkilökohtaisesti pohdittuja ja rationaalisesti punnittuja, vaan ne voivat pohjautua vanhemmilta, ikätovereilta ja jopa median kautta saatuihin malleihin ja ajatuksiin. Valinnat myöskin muodostavat toisistaan riippuvia tapahtumaketjuja, eli aiemmat valinnat vaikuttavat myöhemmin tarjolla oleviin vaihtoehtoihin monin tavoin. Ulkoiset mahdollisuudet voivat myös olla tiukan rajalliset, mikä vähentää nuoren oman elämän yksilöllistä hallintaa. (Nurmi 2008, 267.)

3.2 Jeffrey Arnettin muotoutuvan aikuisuuden teoria

Nykyään pitkittyneen nuoruuden myötä tanskalaisen Jeffrey Jensen Arnettin muotoutuvan aikuisuuden teoria (Emerging adulthood, 2000) on tullut yhdeksi keskeiseksi itsenäistymisen teoriaksi. Suomenkielisessä tutkimuksessa tästä nuoruuden ja aikuisuuden välisestä kehitysvaiheesta käytetään nimitystä muotoutuva aikuisuus (Salmela - Aro 2008, 375), mutta samasta ilmiöstä on käytetty myös nimitystä nuori aikuisuus sekä orastava aikuisuus (Peura- Kapanen, 2013, 1; Siltala 2013, 413).

Arnett täydentää ja konkretisoi Eriksonin identiteettiteoriaa aikuistumista kuvaavilla ajanjaksoillaan, joiden myötä nuori kasvaa aikuisuuteen. Näitä jaksoja ovat identiteetin etsimisen, epävakauden, itsekeskeisyyden, välissä olon tunteen ja mahdollisuuksien ajanjakso, jolloin nuorella on mahdollisuus kokeilla asioita ja kerätä kokemusta ennen asettumista aloilleen. (Arnett 2000.)

Muotoutuvalla aikuisuudella on alun perin tarkoitettu ikävaihetta myöhäisteiniästä 25 ikävuoteen (Arnett 2000, 469). Uudemman tutkimuksen mukaan määritelmän yläikärajaa voidaan kuitenkin pitää hyvinkin liukuvana, sillä monella nuo-

rella siirtymä pitkittyy lähemmäksi 30 ikävuotta. Näin ollen muotoutuvan aikuisuuden kehitysvaihe voidaan sijoittaa 18 – 29 –vuotiaisiin. (Arnett 2015, 7.) Muotoutuvassa aikuisuudessa yksilö ei vielä koe olevansa täysin aikuinen, mutta ei miellä itseään enää nuoreksikaan. Se on ikään kuin välitila, jossa sekä aikuisuuden että nuoruuden roolit ja odotukset vaihtelevat tilanteesta riippuen. (Arnett 2000, 469.)

Muotoutuva aikuisuus on nimenomaan länsimaisten valtioiden ilmiö, ja esiintyy kulttuureissa, joissa nuorille sallitaan pitkittynyt itsenäisen etsinnän vaihe (Arnett 2000, 469). Maahanmuuttajanuori saattaa tulla kulttuurista, jossa nuoruus ei ilmene samanlaisena pitkänä ajanjaksona, vaan hyppäys aikuisuuteen ja aikuisen vastuisiin voi tapahtua jo todella nuorena, perheenperustamisen, työn ja vanhemmista huolehtimisen kautta.

Tärkein tunnuspiirre muotoutuvassa aikuisuudessa on siihen kuuluva etsiminen ja kokeileminen. Nuori aikuinen voi vapaasti tutkia ja kartoittaa elämän tarjoamia polkuja ja mahdollisuuksia. (Arnett 2000, 2015.) Yksilö irrottautuu lapsuuteen ja nuoruuteen kuuluvista riippuvuussuhteista ja saavuttaa vähitellen itsenäisyyttä elämäänsä. Toisaalta muotoutuvaan aikuisuuteen ei liitetä vielä aikuisuuteen kuuluvia sosiaalisia ja normatiivisia rooliodotuksia, joten tietynlainen kokemuksellinen liikkumavapaus tekee muotoutuvasta aikuisuudesta aivan ainutkertaisen vaiheen yksilön elämässä. (Arnett 2000, 249.)

Toisena tunnuspiirteenä nuorten aikuisten elämäntilanteeseen kuuluu tietynlaista epävakautta, varsinkin ihmissuhteiden sekä urakehityksen osalta. Monella on jonkinlainen suunnitelma, ajatus siitä, kuinka elämän nuoruudesta aikuisuuteen pitäisi edetä. Luonnollisestikaan elämä ei aina kulje suunniteltua latua pitkin, vaan matkaan sisältyy monenlaisia muuttujia ja muutoksia ja näin ollen epävarmuuden sietoa. (Arnett 2015, 10.)

Muotoutuva aikuisuus on luontaista aikaa oman elämän ja ajatusmaailman tutkiskeluun, arjen- ja elämönhallinnan taitojen opetteluun sekä aikuisuuden puitteiden rakentamiseen. (Arnett 2015, 14.) Aikuisuuden saavuttamisen kokeminen on hyvin yksilökohtaista ja vaihtelevaa, ja yksilön sisäisessä kokemusmaailmassa voi tapahtua paljonkin soutilamista ja huopaamista asian suhteen. Pääsääntöisesti

muotoutuvan aikuisuuden aikana nuoret aikuiset prosessoivat elämässään ns. kolmea isoa aikuisuuden kriteeriä – oman vastuullisuuden tunnustamista, itsenäistä päätöksentekoa sekä taloudellisen itsenäisyyden tavoittelua. (Arnett 2015, 15.)

Muotoutuva aikuisuus voidaan nähdä myös mahdollisuuksien aikana, koska ikäkausi mahdollistaa dramaattisetkin suunnan muutokset yksilön niin halutessaan. Usein nämä elämänmuutokset liittyvät varsinkin vaikeista perheolosuhteista tulleilla lapsuusperheen elinoloista irti repäisyyn, jolloin nuori saa mahdollisuuden muuttaa omia olosuhteitaan. (Arnett 2015, 16 – 17.)

4 KOTOUTTAMINEN JA KOTOUTUMINEN

Tässä luvussa kerromme, mitä käsitteet kotouttaminen ja kotoutuminen tarkoittavat. Tuomme myös esiin, millaisia haasteita maahanmuuttajanuoren kotoutumisprosessi sisältää.

Kotoutuminen on moniulotteinen prosessi, täynnä uusiin asioihin ja toimintatapoihin tutustumista, sekä vanhan ja tutun jättämistä. Maahanmuuttajan hyvinvointiin vaikuttaa olennaisesti se, miten hyvin hän löytää itselleen sopivan tasapainon kahden kulttuurin välillä. Varsinkin alkuvaiheessa, joka voi kestää useamman vuoden, on maahanmuuttajalla yleensä suuri toive sopeutua uuteen asuinmaahan. Uuden asuinmaan tavat, kieli ja toimintamallit kiinnostavat tuolloin eniten. Myös ystävyyssuhteiden solmiminen valtaväestön edustajiin ensimmäisinä maahanmuuton jälkeisinä vuosina vaikuttaa positiivisesti kotoutumiseen. Vasta alkuvaiheen jälkeen, kun maahanmuuttaja on asettunut, vahvistuvat kulttuuriin sopeutumiseen liittyvä stressi ja vieraantumisen tunteet. (Schubert 2013, 64-65.)

Kotoutuminen on sitä, että maahanmuuttaja kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen, jolla on uudessa kotimaassa tarvittavia tietoja ja taitoja (THL 2019). Kotoutumisesta on säädetty Suomessa lailla (2010/1386), jonka tavoitteena on edistää maahanmuuttajien tasavertaisen aseman saavuttamista yhteiskunnassamme niin oikeuksien kuin velvollisuuksienkin osalta. Kotoutumislaisissa (2010/1386, 6§) säädetään niistä toimenpiteistä ja palveluista, joilla tähän tavoitteeseen pyritään. Tavoitteena on, että maahanmuuttaja omaksuu yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja ja päämääränä on, että hän tuntee olevansa yhteiskunnan aktiivinen ja täysivaltainen jäsen. Myös oman kielen ja kulttuurin ylläpitämisen mahdollisuuksia tuetaan maahanmuuttajan tutustuessa uuden asuinmaansa kielelliseen ja kulttuuriseen ympäristöön. Tällä tavoin yhteiskuntamme saa vastavuoroisesti uusia vaikutteita ja monimuotoistuu. (Kotouttaminen 2019.)

Kotouttamisella tarkoitetaan kotoutumisen edistämistä ja tukemista viranomaisien ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla. Ensisijaisesti näitä toimenpi-

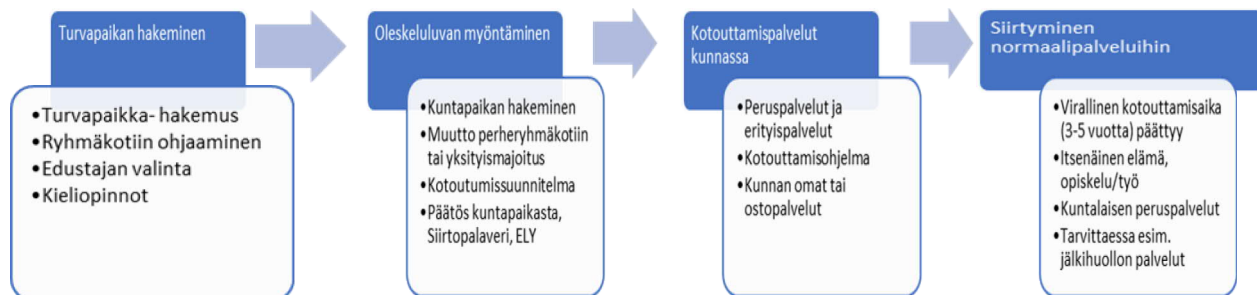
teitä ja palveluja järjestetään osana kunnallisia peruspalveluja sekä työ- ja elinkeinohallinnon palveluja. Yksin tulleele alaikäiselle turvapaikanhakijalle tehdään oleskeluluvan myöntämisen jälkeen palvelutarpeen alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma. Lisäksi tehdään kielitasotesti jo vastaanottovaiheessa ryhmäkoissa. (Björklund 2014, 34.)

Kotoutumislain mukaan työttömällä tai muuten kuin tilapäisesti toimeentulotukea saavalla maahanmuuttajalla on aina oikeus kotoutumissuunnitelmaan (12§). Suunnitelman avulla tuetaan maahanmuuttajan pääsyä yhteiskunnan yhdenvertaiseksi jäseneksi erityisesti maahanmuuton alkuvaiheessa. Kotoutumissuunnitelma on yksilöllinen ja henkilökohtainen ja sen tarkoitus on tukea kotoutumista. Kotoutumissuunnitelma laaditaan maahanmuuttajan kanssa yhteistyössä paikallisviranomaisten kanssa. Suunnitelmaan kirjataan palvelut ja toimenpiteet, jotka edistävät kielitaidon oppimista sekä tarjoavat muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. (Kotouttaminen 2019.)

Kotoutumissuunnitelma voi sisältää muun muassa perusopintoja, jatko-opintoja, kesätyösuunnitelmia, lastensuojelutoimenpiteitä, harrastus- ja vapaa-ajantoimintaa, ystävä- ja tukiperhetoimintaa, sekä osallisuuden vahvistamista. Alaikäisen kotoutumissuunnitelma laaditaan paikallisten viranomaisten kanssa moniammatillisena yhteistyönä. (Björklund 2014, 34-35.)

Kotoutumissuunnitelma kestää yleensä kolme vuotta, mutta sen kesto määräytyy yksilöllisesti. Yksin tulleiden nuorten kohdalla kotoutumisaikaa pidentää perheryhmäkodissa vietetty aika. Kotoutumistuen päättyessä nuori siirtyy normaalipalveluiden pariin, mikä tarkoittaa sitä, että häntä koskettavat samat oikeudet ja velvollisuudet kuin Suomessa asuvia. (Björklund 2014, 35.)

Yksintulleen alaikäisen pakolaisen palvelupolku.

KUVIO 1. Liekkisen kuvaus yksin tulleen alaikäisen pakolaisen palvelupolusta

Uuteen kulttuuriin kotoutuminen nostaa esiin myös kulttuurisia kehitystehtäviä, joiden kautta ihminen pyrkii integroitumaan uuden yhteisön jäseneksi. Osa henkilökohtaisista ikään liittyvistä kehitystehtävistä säilyy, osa saattaa menettää merkityksensä tai muuntua. Lisäksi tulee uusia kulttuurisia kehitystehtäviä, erityisesti jos kulttuurierot lähtökulttuurin ja uuden kulttuurin välillä ovat suuria. (Taajamo & Puukari 2007, 11.) Kulttuurisella kehitystehtävällä Taajamo ja Puukari (2007) tarkoittavat niitä asioita ja haasteita, jotka yksilö joutuu kohtaamaan sopeutuessaan vieraaseen kulttuuriin ja etsiessään paikkaansa siinä.

Kotoutumisen kannalta edistävinä tekijöinä voidaan nähdä nuorten oikea-asteinen koulutus, oleskeluluvan jatkuvuus, läheiset ihmissuhteet, riittävä matalan kynnyksen ohjaus ja neuvonta sekä psykososiaalinen tuki. Sen sijaan kotoutumista vaikeuttaa oleskeluluvan määräaikaisuus ja tähän liittyvä ”juurettomuus”, koulutuksen puute, sosiaalisten suhteiden pinnallisuus ja yksinäisyys, huoli perheestä sekä traumaattiset kokemukset. (Sampakoski 2017, 54.)

Vaikka teini-ikä olisi nuoruuteen kuuluvan toiveikkuuden ja tulevaisuususkon vuoksi otollista aikaa omaksua uusi kulttuuri ja kotoutua, ei se silti käy ongelmitta ja vaatii työtä (Heikkilä 2014, 15; Niemelä 2018, 19). Alaikäisillä turvapaikanhakijoilla voi taustoissaan olla hyvinkin rankkoja kokemuksia. Heillä on traumaattisia kokemuksia ja koti-ikävä, he ovat joutuneet eroon perheestään ja joutuvat tutustumaan outoon kieli- ja kulttuuriympäristöön. Osalla turvapaikanhakijoista voi

olla taustalla myös ihmissalakuljetusta, seksuaalista hyväksikäyttöä, sodan kokemista, äärimmäistä köyhyyttä tai jopa kidutusta. Näillä lapsilla on täydellinen kulttuurillinen menetys. Se menetys käsittää niin perheen, suvun, kodin, kulttuurin, elämäntavan ja kaiken oman ja tutun ympäriltä. (Heikkilä 2014, 15–17.)

5 YKSIN TULLEEN NUOREN ITSENÄISTYMINEN

Itsenäistyminen voi olla kenelle tahansa nuorelle haastava vaihe, mutta yksintulleilla nuorilla on elämässään tekijöitä, jotka saattavat luoda prosessiin erityispiirteitä ja -haasteita. Nuoret ovat kokeneet suuren elämänmuutoksen saapuessaan uuteen kulttuuriseen ympäristöön, joka saattaa poiketa paljonkin siitä, mihin he ovat tottuneet. He saattavat kokea myös syrjintää ja rasismia elämän eri osaluilla. Lisäksi koetut traumat ja elämäntilanteen kuormittavuus voivat vaikuttaa arjenhallintaan ja itsenäisen elämän opetteluun. (Mettänen & Vahtera-Mäkinen 2013, 44.)

Yksintulleen nuoren itsenäistymisprosessi ajoittuu usein päällekkäin kotoutumis- ja sopeutumisprosessin kanssa. Kuten kenen tahansa maahanmuuttajan, yksintulleenkin kotoutumisprosessiin vaikuttaa hänen oman erityisen elämäntilanteensa lisäksi ympäröivään yhteiskuntaan ja suomalaisiin liittyvät tekijät. Maahanmuuttopolitiikka, viranomaistoiminta sekä yleinen ilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan vaikuttavat osaltaan kotoutumiseen. Tunnesiteet ja yhteydet omaan kulttuuriin eivät myöskään katkea, vaan nuori elää edelleen oman kulttuurinsa ja lähtömaan mahdollisesti jääneiden läheistensä vaikutuspiirissä. Nuori saattaa elää useassa keskenään ristiriitaisessa kulttuurisessa ympäristössä yhtä aikaa. Samalla kun hän yrittää päästä osalliseksi suomalaisesta yhteiskunnasta, on hän myös osa maahanmuuttajayhteisöä, jolla myös on oma tapansa toteuttaa vähemmistökulttuuriaan Suomessa. (Räty 2002, 108–110.)

Toisilla siirtymä uuteen kulttuuriin sujuu helposti, toisilla sopeutuminen vie enemmän aikaa ja on henkisesti rankempaa. Joka tapauksessa ihmisen koko elämäntilanne muuttuu tässä siirtymässä ja hän joutuu jäsentämään elämänkenttäänsä uudelleen. Yhtenä keskeisenä haasteena on vanhan ja uuden kulttuurin välisistä eroista aiheutuvien jännitteiden tunnistaminen, hyväksyminen ja ratkaiseminen. (Taajamo & Puukari 2007, 13.)

5.1 Nuorena yksin vieraassa maassa

Suurin osa alaikäisistä yksin tulleista turvapaikanhakijoista on tullessaan 15–17-vuotiaita, ja he ehtivät asua Suomessa vain muutaman vuoden ennen kuin tulevat täysi-ikäisiksi. Useimmat tulevat yhteisöllisistä kulttuureista, kuten Afganistanista, mistä tuli vuonna 2016 yli puolet alaikäisistä turvapaikanhakijoista (Maa- ja metsätalouden tutkimuskeskus 2019). Suomalainen itsenäisyyteen ja yksilöllisyyteen kannustava elämä asettaa heille näin ollen suuria haasteita. Alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on usein puutteellinen koulutus, ja osa on jopa luku- ja kirjoitustaidottomia. Ennen riittävää suomen kielen taitoa heillä ei ole valmiuksia toimia itsenäisesti yhteiskunnassa, jota eivät tunne. (Björklund 2014, 62.) Kaikki tämä lisää syrjäytymisriskiä, joten nuoret tarvitsevat paljon tietoa, neuvontaa, ohjausta ja tukea selviytyäkseen (Helander & Mikkonen 2002).

Yksin vieraassa maassa, uudessa ympäristössä ja kielitaidottomana on nuorelle vähintäänkin hämmentävä kokemus. Yleensä nuori kantaa myös huolta perheensä kohtalosta. Nuorilla voi olla myös suuret selviytymispaineet, jotta he voisivat taloudellisesti tukea omaisiaan. (Björklund 2014, 84.) Ikävä on yleensä suuri, joka yhdessä traumaattisten kokemusten kanssa voi ilmetä sekä somaattisina että psyykkisinä oireina (Helander & Mikkonen 2002).

Turvapaikanhakijalapset ovat tulleet hakemaan turvaa ja suojaa, mutta sen lisäksi he ovat myös alaikäisiä nuoria. Yhtälö, jossa pakolaisuuden lisäksi henkilö on keskellä nuoruusikää ja ilman huoltajaa, on merkittävä rasite kehitykselle ja hyvinvoinnille ja saattaa aiheuttaa masennusta, ahdistusta, pelkoa, syyllisyyttä, surua ja muita ongelmia. (Derlyun & Broekaert 2007, 143.)

Niemelän (2018) maisterintutkielmassa tuotiin esille, että nuoruudella on edistävä merkitys kotoutumisessa, koska nuorilla on uskoa ja toivoa tulevaisuuden suhteen, mutta todettiin myös, että yksintulleiden alaikäisten kokemat ikävät ja traumaattiset asiat yhdistettynä nuoruuteen asettavat lisähaasteita kotoutumiselle. Haasteena nähtiin myös identiteetin etsiminen ja muiden kuormittavien tekijöiden yhteisvaikutus kotoutumiseen ja nuorten hyvinvointiin. (Niemelä 2018, 19.) Aaltonen ym. toteavatkin, että kun nuoruusiän kehityskriisit ja traumaattiset kriisit

kohtaavat yhtä aikaa, kriisistä tulee syvempi ja henkilö joutuu käsittelemään monenlaisia asioita samanaikaisesti (Aaltonen ym. 2007, 14).

5.2 Itsenäistymisen sosiaaliset vaikutukset

Ilman huoltajaa tulleille nuorille, kuten muillekin nuorille, on tärkeää kuulua johonkin. Nuoret haluavat kokea menestymisen tunnetta ja olla täysivaltaisina toimijoina omassa elämässään sekä sosiaalisessa yhteisössään. Ystäväpiiri ja alkuvaiheessa erityisesti omanmaalaiset nuoret ovat tärkeitä ilman huoltajaa tulleelle nuorelle, joka kaipaa rinnalleen samaa kokeneita vertaistukijoita. (Björklund 2014, 71.)

Björklundin tutkimuksessa yksinäisyys ja eristäytyminen nousevat esiin suurimpina ongelmina ilman huoltajaa tulleiden nuorten kohdalla. Yksintulleiden, kuten muidenkin pakolaistaustaisten nuorten, on vaikea saada suomalaisia ystäviä. Yleensä suomalaiset kaverit rajoittuvat opiskelutovereihin ja nekin suhteet helposti katkeavat, kun koulutus päättyy. Jossain määrin nuoret yksintulleet voivat tutustua suomalaisiin harrastusten parissa. Suomalainen seurustelukumppani on monelle tärkein side suomalaiseen sosiaaliseen verkostoon. Tosin nuorten poikien on usein samoista maista tulleita tyttöjä helpompaa ryhtyä seurustelemaan suomalaisten nuorten kanssa. (Björklund 2014, 72, 82.) Yksintulleille nuorille muodostuu usein kansainvälinen kaveripiiri perheryhmäkodissa. Heidän sosiaalinen verkostonsa koostuu usein näistä kavereista sekä perheryhmäkodin aikuisista. (Björklund 2014, 85.)

Maahanmuuttajanuoret etsivät asemaansa suhteessa vanhempiansa, ikäisiinsä, uuteen kotimaahansa sekä tulevaisuuteensa. Useimmat heistä selviytyvät hyvin siirtymävaiheesta, jossa mm. etninen vähemmistöasema sekä kieli- ja kulttuurierot kietoutuvat nuoruusvaiheen kehitystehtävien ratkaisemiseen. Koulu, jossa nuori viihtyy, turvallinen kaveripiiri ja asuinalue, sekä muut saatavilla olevat aikuiset, yhteiskunnan instituutiot, kuten terveydenhuolto, nuorisotoiminta ja harrastukset ovat positiivisen kehityksen vahvistavia tekijöitä. (Alitolppa-Niitamo, A. & Leinonen, E. 2013, 103-111.)

5.3 Koulutuspolku

Keskeinen asia nuoren kotoutumisessa on koulutuspolku. Yksintulleiden nuorten kohdalla se on erilainen, kuin valtaväestön nuorilla, sillä he useimmiten aloittavat opiskelunsa koulujärjestelmän kriittisimmässä vaiheessa, peruskoulun loppusuoralla. (Heikkilä 2014, 49.) Nuorille asetetut vaatimukset ovat kovat. Joustavat koulutusratkaisut ja yksilöllinen ohjaus kotoutumisprosessissa ovat näin ollen erittäin tärkeitä. (Björklund 2014, 39.)

Maahanmuuttajien koulutuspolku on monivaiheinen, ja sisältää valmistavia koulutuksia, joita valtaväestön nuorten ei yleensä tarvitse käydä. Koulutuspolussa on monia nivelvaiheita, joissa on selvä riski pudota koulutuksesta. Peruskoulun päättäminen on niistä merkittävimpiä. (Heikkilä 2014, 49.) Koulutusta leimaa kurssimuotoisuus ja pirstaleisuus, minkä moni kokee ongelmalliseksi. Lisäksi kotoutumisajan puitteissa eli käytännössä kolmessa vuodessa on vaikea saavuttaa riittävän hyvä suomen kielen taito opiskelua varten. Ammatilliseen koulutukseen vaaditaan kielikokeen suorittamista, mikä on monelle kompastuskivi. (Björklund 2014, 49 ja 81.)

Kotoutumiskauden loppuminen niin ikään merkitsee riskivaihetta, koska opiskeleva nuori tippuu huomattavasti pienemmän opintotuen varaan. Siinä tilanteessa on koulutuksen keskeyttämisen ja syrjäytymisen vaara suuri, jos nuoren koulutusmotivaatio ei riitä. (Björklund 2014, 83.)

Yksintulleet nuoret kouluttautuvat usein maahanmuuttajavaltaisiin ammatteihin ja harvempi jaksaa mennä ammattikorkeakouluun tai yliopistoon. Taustalla voi olla myös halu valmistua ammattiin nopeasti, saada työpaikka ja perustaa perhe. (Björklund 2014, 81.) Ystäväpiirin valinnat vaikuttavat, eikä nuorilla ole aina tietoa vaihtoehtoista. Näin ollen nuoren on helppo hakeutua alalle, jossa on muita maahanmuuttajia. (Björklund 2014, 42.)

Maahanmuuttajanuorten koulutuspolku on käytännössä melko kapea ja teoreettisesti vaihtoehtoja on enemmän kuin käytännössä. Rantakokon (2013) tutkimuksessa ilmenee, että vain osa nuorista kykenee toimimaan rationaalisesti ja riittä-

vän itsenäisesti. Suomalaisiin nuoriin verrattuina maahanmuuttajanuoren valinnanmahdollisuudet ovat huomattavasti heikommat. Näin on erityisesti yksintulleilla, joilta puuttuu perheen tuki. (Björklund 2014, 40.)

5.4 Omaan asuntoon muuttaminen

Täytettyään 18 vuotta, nuori muuttaa perheryhmäkodista omaan kotiin. Hänen asioistaan aikaisemmin päättänyt edustaja jää pois ja tutut ohjaajat vaihtuvat koutumispalveluihin tai jälkihuollon työntekijöihin. Itsenäistymisen tueksi tehdään itsenäistymissuunnitelma. Nuorelle tärkeään tukiverkoston kuuluu toimijoita, joiden tehtävänä on auttaa ja kannustaa nuorta suunnitelman toteuttamisessa. Mukana voivat olla esim. TE-keskus, ulkomaalaistoimisto, sosiaalityöntekijä, koulu, edustaja ja mahdollisesti joku henkilö samasta kulttuuritaustasta. (Björklund 2014, 34.)

Muuttaminen omaan asuntoon ja itsenäisen elämän aloittaminen ei ole helppoa, vaikka tukea onkin saatavilla. Nuori saattaa joutua arjessaan haastaviin tilanteisiin. Elämä saattaa näyttäytyä jopa kaoottisena ja arkiasioiden hoitaminen tuntua huteralta. Tärkeimpiä opittavia asioita on rahankäyttö. Monella yksintulleella nuorella ei ole realistista käsitystä rahankäytöstä ja nuoren voi olla vaikea arvioida, miten rahat riittäisivät koko kuukaudeksi. (Björklund 2014, 75-76.)

Björklundin (2014) tutkimuksessa todetaan, että sosiaalisella verkostolla on suuri merkitys yksintulleiden sopeutuessa uuteen maahan. Erityisesti perheryhmäkodin työntekijät ja muista maista tulleet kaverit muodostivat tärkeän verkoston. (Björklund 2014, 83-85.)

Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleet nähdään valtakunnallisesti haavoittuvassa asemassa olevina nuorina, joilla on erityisen tuen tarve vielä täysi-ikäistyttyään. Kunnan tarjoamat peruspalvelut eivät ole heille aina riittäviä, eikä nuoren tulisi joutua jälkihuollon palveluiden suhteen eriarvoiseen asemaan esimerkiksi muuttaessaan toiseen kuntaan. (Sampakoski 2017, 61.)

Björklundin tutkimuksessa (2014) ohjaajien kokemus oli, että osa nuorista tarvitsi ohjausta ja tukea vielä pitkään senkin jälkeen, kun kotoutuminen oli virallisesti päättynyt ja nuoret siirtyneet omilleen. Ilman ohjaajien tukea moni nuori on vaarassa syrjäytyä. Voi myös kysyä, miten kauan yksintulleet nuoret oikeastaan tarvitsevat tukea ja ohjausta. Minkä ajan päästä yksintullut on löytänyt paikkansa elämässä, eikä tarvitse enää kohdennettua tukea? (Björklund 2014, 86.)

5.5 Palveluohjauksen jatkuvuus

Yksintulleet nuoret voivat juuttua marginaalitalanteeseen monessa kohtaa elämässään. Suuri riski piilee erityisesti nivelvaiheissa, joita ovat maahantulon ja perheryhmäkotiin asettumisen lisäksi muuttaminen omaan asuntoon, kotoutumiskauden (ja tuen) loppuminen, koulutuspolun valitseminen ja työelämään siirtyminen tai opintojen jatkaminen. Tuolloin nuori tarvitsee erityistä tukea ja ohjausta. (Björklund 2014, 73.) Tuki voi tulla monelta eri taholta: perheeltä, sukulaisilta, ystäväpiiristä, ohjaajilta ja sosiaalityöntekijöiltä sekä myös uskonnolliselta yhteisöltä (Björklund 2014, 70).

Nuorille tarjottujen palveluiden jatkuvuudella on suuri merkitys niiden vaikutuksia tutkittaessa (Sampakoski 2017). Sampakosken mukaan nuorilla tulisi olla enemmän säännöllisiä, vakiintuneita palveluita kuten ryhmä- ja harrastustoimintaa eri teemoilla ja vertaistukea tai ammatillisen tukihenkilön tarjoamaa intensiivisempää ja jalkautuvampaa tukea. Kokeiluluontoisista ”tempauksista” tai lyhytkestoisista ryhmistä tulisi sen sijaan luopua ja järjestää tilalle jotain pidempiaikaisempaa. (Sampakoski 2017, 63.)

Palvelujen jatkuvuuden lisäksi Sampakoski (2017) puhuu ennaltaehkäisevien palvelujen puolesta. Nuorten ohjauksen tulisi painottua ennaltaehkäisevään työhön, joka ei ole riippuvaista nuoren omasta aktiivisuudesta hakeutua avun piiriin. Monesti muutenkin aktiivisemmat ja pärjäävimmat nuoret pyytävät enemmän apua kuin ne nuoret, joille ohjauksen tarve on suurempi ja riski syrjäytymiselle merkittävä. (Sampakoski 2017, 59.)

6 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS

Tavoite ja tarkoitus

Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa perheryhmäkodista muuttaneiden nuorten ajatuksia ja kokemuksia itsenäistymisestä. Tavoitteena on selvittää, miten itsenäistyminen näyttäytyy nuorten elämässä ja millaista tukea he kokevat tarvitsevansa tai olisivat mielestään tarvinneet omaan asuntoon muuttamisen jälkeen. Lähtään nuoret ovat 18-19 vuotiaita ja kaikki haastattelemamme nuoret ovat muuttaneet perheryhmäkodista omaan asuntoon ja asuneet itsenäisesti noin vuoden ajan.

Tarkoituksena on saada tietoa, miten alaikäisenä yksin maahan tulleet nuoret määrittelevät itsenäistymisen, sekä kartoittaa heidän kokemuksia vahvuuksistaan, tuen tarpeistaan ja saamastaan tuesta itsenäistymisprosessin aikana. Tarkoituksena on myös nostaa nuorten ääni kuuluviin, sillä se tarjoaa nuorille osallisuuden kokemuksen ja voi auttaa kotoutumisprosessissa.

Tutkimustehtävät ja kysymykset

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten yksin maahan tulleet nuoret määrittelevät itsenäistymisen?
2. Miten itsenäistyminen näkyy yksin maahan tulleiden nuorten elämässä?
3. Millaista tukea yksin maahan tulleet nuoret kokevat tarvitsevansa tai olisivat mielestään tarvinneet omaan asuntoon muuttamisen jälkeen?

Tutkimuksen toteutus ja tutkimusmenetelmät

Tutkimuksemme on laadullinen eli kvalitatiivinen. Keskeistä suurelle osalle kvalitatiivista tutkimusta on osallistuvuus (Eskola & Suoranta 2008, 16). Halusimme tuoda esiin nuorten oman näkökulman asioihin.

Tutkimus toteutettiin pääosin teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa aihepiirit on etukäteen määritelty, kuitenkin siten, ettei siinä ole strukturoidun haastattelun tarkkaa kysymysten muotoa ja järjestystä (Eskola & Suoranta 2008, 86). Näin ollen teemahaastattelu antoi meille vapauden toteuttaa haastattelu yksilöllisemmin. Teemoina haastatteluissamme olivat itsenäistyminen ja sen määrittely sekä nuorten tuen tarpeet tässä vaiheessa elämää. Nämä teemat kulkivat mukana tutkimussuunnittelusta lähtien aina haastatteluihin saakka.

Olimme kuitenkin laatineet teemojen lisäksi myös kysymyspatteriston sen varalta, ettei vapaata puhetta paljon syntyisi. Tämä toimikin hyvin niiden haastateltavien kohdalla, joiden kielitaito ei antanut myöten tuottaa puhetta runsaammin ja näin ollen kertoa asioista laajemmin. Tältä osin haastatteluja voidaan pitää puolistrukturoituna. Puolistrukturoitu haastattelu etenee siten, että kaikille haastateltaville esitetään samat tai samantyyppiset kysymykset samassa järjestyksessä. Joidenkin määritelmien mukaan puolistrukturoidussakin haastattelussa – kuten teemahaastattelussa – voidaan kysymysten järjestystä sen sijaan vaihdella. Osittain strukturoitujen haastattelujen toteutuksesta ei ole täysin yhtenäistä määrittelyä, ja ne sijoittuvat formaaliudessaan täysin strukturoidun lomakehaastattelun ja teemahaastattelun välille. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.)

Tavoitteenamme oli haastatella viittä perheryhmäkodista itsenäiseen asumiseen muuttanutta nuorta, mutta haastateltavia tulikin loppujen lopuksi kuusi. Haastattelut tallennettiin, litteroitiin ja analysoitiin aineistolähtöisesti teemoitellen. Aineistolähtöinen analyysi on tarpeellista silloin, kun tarvitaan tietoa jonkin ilmiön perusolemuksesta (Eskola & Suoranta 2008, 19). Tutkimuksessamme halusimme tietoa yksin maahan tulleiden itsenäistymisestä sekä heidän käsityksiään siitä.

Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kartoitimme opinnäytetyötämme varten lähdemateriaalia varsin laajasti ja pyrimme käyttämään mahdollisimman ajankohtaisia ja luotettavia lähteitä. Haastateltavien määrä oli melko pieni, sillä halusimme perehtyä haastatteluihin hyvin. Luotettavuuden takaamiseksi teimme tarkentavia kysymyksiä varmistaaksemme, että olimme ymmärtäneet vastaukset oikein. Huomioimme haastateltavien kielitaidon käyttämällä selkokieltä, jota kumpikin meistä oli tottunut käyttämään työssään. Suurin osa kysymyksistä tuli ymmärretyksi heti, joissakin kysymyksissä selitimme vieraita sanoja esimerkkien ja synonyymien avulla. Huomioimme haastateltavien kielitaidon myös kysymysten asettelussa, eli laadimme selkeitä kysymyksiä ja esitimme tarkentavia välikysymyksiä haastattelun aikana. Välillä myös toistimme haastateltavan vastauksen, kiteytimme sitä ja varmistimme siten, että olimme ymmärtäneet oikein.

Ennen haastattelujen tekoa perehdyimme teemoihin huolellisesti ja mietimme kysymysrunkoa ja kysymysten asettelua. Kysymyksissä etenimme yleisestä ja helpommasta kohti syvempiä ja monimutkaisempia teemoja. Taitavalla kysymysasettelulla voidaan kuoria haastateltavan sisintä kerros kerrokselta. Tähän luonnollisestikin vaikuttaa ilmiöstä ennakkoon saatavissa oleva tietomäärä eli se, kuinka hyvin ilmiö tunnetaan (Kananen J., 2014, 73).

Pyrimme avoimeen ja luottamukselliseen kanssakäymiseen niin kaupungin koutoutumispalveluiden, kuin haastateltavien nuorten kanssa. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista ja haastateltavien anonymiteetin säilyttäminen erityisen tärkeää. Jätimme tutkimuksestamme pois paikkakunnan, sillä kyse on verrattain pienestä paikkakunnasta, emmekä yksilöineet nuoria mitenkään, sillä haluamme varjella haastateltavien anonymiteettia.

Pyrimme tunnistamaan oman subjektiivisuutemme ja pysyttelemään mahdollisimman objektiivisena suhteessa haastatteluihin sekä saamaamme aineistoon (Eskola & Suoranta 2008, 17). Toinen opinnäytetyön tekijöistä tunsu nuoret en-tuudestaan työnsä kautta, toinen tekijä sen sijaan oli nuorille uusi. Koimme, että

nuorille entuudestaan tuntemattoman opiskelijan läsnäolo toi tilanteeseen enemmän objektiivista näkemystä.

Kirjallisuudessa tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään yleensä validiteetin ja reliabiliteetin käsittein. Validiteetti tarkoittaa, että tutkimuksessa on tutkittu sitä mitä on luvattu ja reliabiliteetti sen sijaan tuloksen toistettavuutta, eli samaan tulokseen pääytymistä tutkijasta riippumatta. Laadullisen tutkimuksen piirissä näiden käsitteiden käyttöä on kritisoitu siksi, että ne ovat syntyneet määrällisen tutkimuksen piirissä ja käsitteinä niiden ala vastaa lähinnä vain määrällisen tutkimuksen tarpeita. Laadullisen tutkimuksen kirjallisuudessa on viime vuosikymmenen aikana kiinnitetty huomiota tutkimuksen luotettavuuden parantamiseen erilaisin keinoin. Tämän seurauksena niin laadullisen aineiston keruutekniikat kuin analyysimenetelmät ovat kehittyneet moneen suuntaan. Kehittyneistä menetelmistä huolimatta laadullisen tutkimuksen perusvaatimus on yhä se, että tutkijalla on riittävästi aikaa tehdä tutkimuksensa. (Tuomi & Sarajarvi, luku 6)

Tutkimuksen kulku

Tutkimuksemme eteni siten, että otimme ensin yhteyttä kaupungin palveluohjaajaan, jonka kautta laitoimme yhteisviestin nuorille (liitteenä). Viesti käännettiin yhden haastateltavan nuoren avulla darin kielelle. Viestissä kerrottiin tutkimuksen ja haastattelujen tarkoitus sekä mistä asioista haastattelussa keskustellaan. Tutkimusluvan saatuamme olimme suoraan yhteydessä nuoriin ja sovimme haastattelujen ajankohdat.

Haastattelujen alussa nuorille vielä kerrottiin, mitä asioita ja teemoja haastattelussa käsitellään. Esille tuotiin myös se, ettei nuorten tarvitse vastata mihinkään, mihin eivät halua. Jotta saimme haastattelutilanteista mahdollisimman rentoja, ne toteutettiin nuorten toiveesta heidän omissa kodeissaan.

Nuorille kerrottiin, että haastattelut ovat luottamuksellisia ja että heidän anonymiteettinsa säilytetään. Nuorilta kysyttiin lupa haastattelujen nauhoitukseen ja kerrottiin, että haastattelut kirjoitetaan tekstiksi ja tutkimuksen valmistuttua sekä äänitiedostot, että litteroinnit tuhotaan.

Nauhoitukset tehtiin varmuuden vuoksi kahdella puhelimella. Haastatteluille varattiin riittävästi aikaa ja ne kestivät tunnista puoleentoista tuntiin. Teimme ensimmäisenä haastattelupäivänä kaksi haastattelua ja huomasimme, että seuraavalle päivälle suunnitellut kolme haastattelua ovatkin liian pian ja että tahti on liian nopea. Halusimme varmistaa, ettei haastattelumme kärsi liian tiiviistä tahdistista ja että pystymme keskittymään haastateltaviin tasapuolisesti, joten ehdotimme nuorille haastattelujen siirtoa ja se sopi kaikille. Seuraavat kaksi haastattelua teimme viikon päästä ja sitä seuraavana päivänä yhden. Vielä viikon päästä teimme yhden haastattelun, koska nuori oli ilmoittanut halunsa osallistua myös.

Haastattelujen alussa käytimme Mielenterveys voimaksi -kuvakortteja, joista nuoret saivat poimia itselleen merkityksellisiä kuvia ja kertoa niistä. Tällä toiminnallisella menetelmällä oli tarkoitus luoda haastattelun alkuun hyvä ja rento tunnelma sekä virittäytyä aiheeseen.

Aineiston analyysi

Käsittelimme tutkimuksessa saadun aineiston luottamuksellisesti ja teimme litteroinnin tarkasti sanasta sanaan. Joitakin tutkimuksen kannalta epäolennaisia kohtia sen sijaan jätimme litteroimatta. Haastatteluista kertyi litteroitua tekstiä yhteensä 58 sivua.

Menetelmänä aineiston käsittelyssä käytimme teemoittelua eli koottuamme litteroidun tekstin aineistoksi, järjestelimme sen teemoittain. Tuolloin aineistosta erotellaan, merkitään ja nostetaan erilleen tutkimuksen kannalta kiinnostavat asiat, jolloin kaikki muu materiaali jää analyysin ulkopuolelle (Tuomi & Sarajärvi, luku 4).

Teemoittelun avulla tekstiaineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Teemoittelu voi olla periaatteessa luokituksen kaltaista, mutta siinä painottuu, mitä mistäkin teemasta on sanottu. Kyse on laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä eri aihepiirien mukaan.

Näin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. (Suoranta & Eskola, luku 4.)

Teemoja eli keskeisiä aiheita muodostetaan useimmiten aineistolähtöisesti etsimällä tekstistä vastauksia yhdistäviä (tai erottavia) seikkoja, mutta myös teorialähtöinen, jonkin tietyn viitekehyksen tai teorian mukaisesti ohjautuva teemoittelu on mahdollista. Teemoittelu on luonteva etenemistapa muun muassa teema-haastatteluaineiston analysoimisessa. Suoritimme teemoittelun tekstinkäsittely-ohjelman ”leikkaa-liimaa” -toiminnolla ja kokosimme haastatteluista ne kohdat, joissa kyseisestä teemasta puhutaan.

Kirjallisuudessa korostetaan, että teemat eivät itsestään ”emergoidu” aineistosta, eivät siis nouse esiin ilman tutkijan aktiivista otetta. Kyse on aina tutkijan aktiivisesta toiminnasta aineiston tulkinnassa (Suoranta & Eskola, luku 4). Tässä tutkimuksessamme etsimme aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Nostimme teemojen käsittelyn yhteydessä esiin otteita haastatteluista. Aineistosta lainattujen sitaattien tarkoituksena on antaa havainnollistavia esimerkkejä ja tarjota lukijalle todiste siitä, että tutkijalla todellakin on ollut jokin aineisto, johon hän analyysinsä pohjaa ja että aineisto on antanut johtolankoja juuri näiden teemojen muodostamiseen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 104).

Tutkimuskysymyksiä teemoihin liittyvät asiat olivat analyysimme keskiössä. Teemat tulivat suoraan tutkimuskysymyksistämme, itsenäistyminen, itsenäistymisen merkitys, sekä nuorten tuen tarve asuessaan omillaan. Etsimme aineistosta niiden kannalta oleellista tietoa. Kokosimme kunkin teeman alle jokaisesta haastattelusta ne kohdat, joissa kyseisestä teemasta puhutaan. Etsimme vastauksista samankaltaisuuksia ja poimimme tutkimukseemme lainauksia nuorten äänen esiin nostamiseksi. Lainauksia poimimme kaikilta nuorilta ja kaikkien nuorten ääni tulee vastauksista esiin. Koska työemme on laadullinen tutkimus, emme keskittyneet vertailemaan vastauksia määrällisessä muodossa.

Analysoidessamme tekstiä aloitimme suoraan tutkimuskysymyksistä, sillä ajatuksemme oli, että niistä nousee suoraan tutkimukseemme kannalta keskeisimmät tutkimusvastaukset.

Arjen sujuminen nousi kaikkien nuorten vastauksissa esiin ja pohdimmekin tämän teeman nostamista erilliseksi osioksi tutkimukseemme. Nuoret yhdistivät itsenäistymiseen hyvin vahvasti omillaan pärjäämisen ja arjen sujuvuuden sekä kuvailivat niitä vastauksissaan. Toinen kolmesta tutkimuskysymyksestäimme syntyi vasta ensimmäisten haastattelujen jälkeen, ja sen myötä toimme esiin näkökulman siitä, miten itsenäistyminen näyttäytyy näiden nuorten elämässä.

7 HAASTATTELUJEN TULOKSET

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksemme tuloksia. Käytämme hyväksi litteroidusta tekstistä poimittuja lainauksia, joiden avulla saamme paremmin esille haastateltavien äänen ja mielipiteen. Lainauksien käyttämisessä olemme ottaneet huomioon anonymiteetin säilymisen, emmekä ole siksi yksilöineet niitä. Haastattelujen tulokset olemme ryhmitelleet käsittelemiemme teemojen mukaisesti ja ne ovat alalukuina tämän luvun jatkona.

7.1 Itsenäisyyden määrittely ja kokemukset itsenäistymisestä

Kysyimme nuorilta, mitä he ajattelevat itsenäistymisen tarkoittavan ja kuinka he ovat itsenäistymisen kokeneet. Haastatelluista nuorista kukaan ei ollut oikein ajatellut itsenäistymisen merkitystä ja he kokivat termin hankalana ymmärtää. Kun otimme rinnalle aikuistumisen käsitteen, nuoret osasivat määritellä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä asioita, kuten esimerkiksi, ettei silloin tarvitse niin paljon apua, vaan omia asioita hoidetaan itse.

Se on tosi vaikea se sana. Se riippuu vähän kaikesta. Mäkin mietin, elikkä mä puhun hyvin suomen kieli, en mä tarvi apua siinä. Ja mun pitää opiskella hyvin ja semmosta. Yritän hoitaa asioita itse.

Se tarkoittaa, että ihminen tajuu, että hänen pitää tehdä asioita yksin. Silleen että hän on ainoa, joka voi auttaa itsestään tekemään asioita. Hänen on vähän pakko.

Se nuori asuu itse, tekee kaikki itse, tekee ruokaa, käy kaupassa?

Toiset kokivat, että olivat oppineet hoitamaan omat asiansa melko nopeasti, toiset taas kokivat tarvitsevansa edelleen hieman tukea ohjaajalta. Yksi nuori arvioi, että asioiden hoitamisen oppiminen vie vielä useamman vuoden, vaikka kykenikin jo hoitamaan asioita varsin itsenäisesti. Haastatteluissa nuorten vahvuutena nousi selkeästi esiin se, että kaikki halusivat oppia hoitamaan asioitaan itse ja he olivat oppineet suomen kielen verrattain nopeasti.

[Meni] kaksi tai kolme kuukautta, sitten mä ymmärsin että täytyy itse hoitaa oma asiat.

Ehkä menee neljä vuotta, pitäis olla yksin ehkä neljä vuotta, niin sitten opin.

Silloin kun mä asuin ryhmäkodissa, meillä oli kaksi omaohjaajaa elikkä ne kaikki asiat kertoi, elikkä milloin on mun lääkäriaika ja semmosta, kaikesta. Mutta nyt kaikki asiat mun pitää itse hoitaa.

Se on vaikeaa, pitäis olla joku, joka auttaa, ohjaaja tai joku.

En osaa kaikkia, mutta on hyvä, että asun yksin.

Mä en vaadi enää paljon apuja. Yritän parhaani tehdä ne yksin ja oppia samalla.

Kun olin Iranissa, – – äiti ja isä oli neuvotteli mulle, mutta täällä Suomessa olen ihan yksin, mun ite pitää tehdä kaikki. Myös täällä opiskelin, asua yksin, tehdä ruoka itselle, säästää rahaa, ei käytä turhaan rahaa ja tämmöset asiat.

Nuoret vertasivat itsenäistymistä täällä Suomessa ja kotimaassaan. He kertoivat, että itsenäistyminen ei ole samanlaista Suomessa kuin heidän koti- tai lähtömaassaan, missä joutuu jo hyvin nuorena menemään töihin ja ottamaan taloudellista vastuuta perheestä. Omaan kotiin muuttaminen sen sijaan tapahtuu usein vasta naimisiin menon jälkeen. Täällä Suomessa haastattelumme nuoret mieltävät itsenäistymisen rajapyykiksi sen, kun nuori tulee täysi-ikäiseksi ja muuttaa omaan asuntoon.

Suomessa kun täytti 18 sitten ne muuttaa.

18-vuotiaana mun mielestä Suomessa tehään niin [itsenäistytään], mutta Iranissa ei oo mitään samaa ikää, on erilaisia. Esimerkiksi Iranissa pojat, kun ovat 10 vuotta, 12, ovat 14 ne menee töihin, ja jotkut kun menee töihin ei ne tuu kotiin enää, niiden työpaikka on niin kaukana, että ne jää sinne. Ja ihan, kun on 12 vuotta, ne aloittaa itsenäistymisen, mutta jotkut opiskelee ja ne on ihan loppuun, opiskelu loppuun asti vanhempien kanssa ja ne on, että ne saa rahaa isältä ja niin ne ei itsenäisty esimerkiksi 25- vuotiaana jälkeen ehkä sitten.

Jos vaikka jonkun lapsen isä on kuollut sodassa ja he ovat menettäneet isänsä paljon aiemmin kuin normaalisti, vaikka 13 tai 14 vuotiaana. Sen lapsen pitää tukea omaa perhettä ja silloin lasketaan aikuiseksi ja joutuu käymään töissä.

7.2 Itsenäistymisen näkyminen nuorten elämässä

Pääsääntöisesti muotoutuvan aikuisuuden aikana nuoret aikuiset prosessoivat elämässään ns. kolmea isoa aikuisuuden kriteeriä – oman vastuullisuuden tunnistamista, itsenäistä päätöksentekoa sekä taloudellisen itsenäisyyden tavoittelua (Arnett 2015, 15). Tämä näkyy myös haastattelemiemme nuorten vastauksissa. Nuoret mieltävät olevansa nyt vastuussa elämästään ja valinnoistaan. He opettelevat tekemään itsenäisiä päätöksiä ja ratkaisemaan ongelmia itsenäisesti. He myös kantavat vastuun rahan käytöstään.

Nuoret ovat tunnistaneet oman vastuunsa myös selkeämmin näkyvien syy-seuraus -suhteiden myötä. Kukaan ei tee asioita enää puolesta, eikä ole muistuttamassa laskuista, kouluun menemisestä, siivoamisesta, kaupassa käymisestä, rahojen riittämisestä jne. Nuoret ovat myös havahtuneet siihen, että ovat itse vastuussa opiskelusta ja tulevaisuuden suunnittelusta.

Itsenäinen päätöksenteko näkyy nuorten elämässä siten, että he saattavat tehdä toisin kuin vanhemmat toivoisivat tai odottaisivat heidän tekevän. Itsenäistyminen vanhempien vaikutuspiiristä näkyy myös siten, ettei heille enää kerrota kaikkea ja asioita halutaan pitää enemmän omana tietona. Vanhemmille ei enää kerrota kaikkea, sillä omat ajatukset, toimintatavat ja valinnat saattavat poiketa heidän asettamista odotuksista. Esim. seurustelun suhteen ja huivin käytön suhteen työllä.

Haastatteluissa nuoret kuvasivat itsenäistymistään kertomalla, mitä asioita he tekevät itsenäisesti. Nämä asiat olivat ihan tavallista arkea, ruoanlaittoa, omassa kodissa asumista, ystävien ja perheen kanssa yhteydenpitoa, sekä opiskelun sujumista. Oman asunnon saaminen ja yksityisyys oli nuorille tärkeää. He kertoivat, että omassa kodissa on mukava asua, koska saa tehdä asioita rauhassa, ilman että kukaan häiritsee.

Elikkä mä tykkään tästä asunnosta tosi paljon, koska ei kukaan häiritse mua.

Olen yksin, se on hyvä. Ei ole ketään täällä, jos haluan kello kymmenen katsoa elokuvaa, ei ole ketään sanomassa, että mene

nukkumaan. Ja ihan mitä ruokaa haluaisin tehdä, ihan milloinkaan itse haluan siivota, ei tarvi sanoa ketään, pese tämä.

Nuoret kertoivat, etteivät he useinkaan tarvitse apua, vaan ratkaisevat omat ongelmansa itsenäisesti. Tämä oli ollut aluksi hankalaa, mutta pikkuhiljaa he olivat oppineet. He kertoivat asioita, joita olivat oppineet tekemään itse, esimerkiksi hakemaan opiskelupaikkaa itsenäisesti. Tarvittaessa apua kuitenkin pyydetään muilta.

Mä yritän aina parhaani auttaa itse itseäni. Mä yritän havaintoja mikä on ongelma, sitten mä lähden ratkaisemaan. Tarvittaessa tilanteessa mä pyydän joltakin apua.

Kun mä muutin perheryhmäkodista, silloin mä mietin, en mä osaa yksin. En mä tiedä mitä mun pitää tehdä. En mä osaa tehdä ruokaa. Kun mä asun vähän aikaa, elikkä nyt mä osaan. Eli mä hoidan mun kaikki asiat.

Ensin kun tulin asumaan, oli vaikeaa, pitäis tehdä itse ruokaa, itse heräsin ja menen kouluun, se oli vaikeaa. Kun olin ryhmäkodissa, ohjaaja herätti mut ja teki ruokaa. Mutta nyt pitää itse tehdä kaikki asiat, se oli paljon vaikeaa. Mutta nyt opin vähän, ei oo paljon vaikeaa.

*Mm. peruskoulussa esim. peruskouluun sain apua minun ohjaajasta *****ssa, mutta sitten tänne Valmaan hain ite, ihan ite.*

Nuoret olivat saaneet perheryhmäkodista avuja ja taitoja itsenäiseen elämään. Arjen taitoja oli harjoiteltu yhdessä ohjaajan kanssa. Ohjaaja oli myös auttanut näkemään ja erottamaan, mitkä asiat ovat tärkeitä ja olennaisia. Nuoret kokivat, että ruoanlaiton, siivouksen ja rahankäytön harjoittelu ennen omaan asuntoon muuttamista oli tärkeää.

No, esimerkiksi kun mä olin ryhmäkodissa, ne ohjaajat oli sama kuin mun vanhemmat, ne hoiti kaikkia. Mutta ennen ku mä muutan, tuli tämmönen sääntö siellä ryhmäkodissa, että itse pitää tehdä ruokaa ja itse pitää siivota ja itse pitää – – Se auttoi mua tosi paljon, koska jos mä heti olisin menny omaan kotiin, en mä olisi osannut mitään, mutta ehkä kolme tai neljä kuukautta, ennen ku mä muutan, asua yksin, mä opin. Sain opiskella kokata ja siivoa ja niin kaikki ostaa, koska ostaminenkin on tärkeää, että rahat ei mee turhaan, ostaa mitä tarvii ostaa, jotain hyvää, niin ennen ku mä muutin. Se oli tosi hyvä, että mä harjoittelin sitä, asua yksin.

Me opimme ohjaaja ryhmäkodissa, mikä on tärkeää ja mikä ei oo tärkeää. Se oli tosi hyvä, kun asuimme ensin siellä.

Tärkeimpiä opittavia asioita itsenäistymisessä on rahankäyttö. Haastattelemillamme nuorilla raha-asioiden hoitaminen on alkanut jo sujumaan alkuvaikeuksien jälkeen. Alkuun joillekin nuorille saattoi tulla maksumuistutuksia tai rahat eivät riittäneet koko kuukaudeksi. Tilanne kuitenkin alkoi parantua muutamien kuukausien jälkeen. Nuoret kertoivat, että heille yksin pärjääminen on myös sitä, että rahat riittävät eikä tarvitse lainata rahaa keneltäkään.

Ennen mulla oli samanlainen tilanne, että miten voi säästää rahaa, ja mä olin aina melkein kuukauden lopussa aina rahaton. Sen jälkeen mä päätin, että nyt mä säästän rahaa ja tällä hetkellä mulla on sen verran rahaa, että pystyn muuttamaan. Kela ei korvaa vuokravuokutta, sen olen säästänyt.

Mä muistan kesällä mulla ei ollut yhtään rahaa. Mä söin pelkkää spaghattia, yks viikko.

No yleensä katson sen eräpäivän, jos on lähiaikoina maksan heti, mutta jos on esimerkiksi kolmen viikon päästä jos pitää maksaa, sitten laitan sinne, missä on laskut korit ja maksan silloin.

*Pariin ensimmäiseen kuukauteen, kun olin asunut *****ssä, silloin en tiennyt niin hyvin. Mulle tuli ehkä kolme kertaa viis euroo sakko, mutta sitten tajusin ja sen jälkeen ei tullut mitään mulle tämmöstä.*

Pitäs säästää vähän ja joskus jos mulla ei ole rahaa, pitäs ottaa säästötililtä rahaa. Ennen ei riittänyt rahat, mutta nyt riittää. Koska mä ostin paljon ihan mitä halusin. Jos mulla ei ole rahaa, ei tarvi ostaa vaatteita esimerkiksi.

Joskus mulla on raha-ongelmia, välillä mä laitan mun perheelle rahaa, sitten tietysti tulee vähemmän rahaa joskus, mutta aina ensin mä hoidan mun ruoka, sen jälkeen mä hoidan muuta laskuja ja laitan perheelle rahaa. Joskus mulla menee veikkaukseen rahaa, joka viikko mulla menee ehkä 10 euroo. Kyllä mun raha on riittänyt.

Haasteet arjessa olivat nuorilla myös samankaltaisia. Peruskoulun jälkeiset opinnot ovat kielen kannalta haasteellisia. Uusia sanoja on paljon ja ammattisanasto tuottaa vaikeuksia.

Tietenkin koulun asioissa, koulutehtävissä. Mä tarvin ne tehtävät, jotka mä en ymmärrä yhtään mitään.

Mulla on vielä kolme vuotta aikaa. Mä yritän lukea tai tehdä asioita joka päivä, päivittäin. Mä uskon, että kolmessa vuodessa mä voin jotenkin kehittää mun kielitaito paremmaksi, sen jälkeen mä haen [lähihoitajakouluun] uudestaan.

Opiskelu tuntui nuorista stressaavalta. Stressi koettiin monella eri tavalla, mm. unettomuutena, vatsaoireina ja päänsärkyinä. Koulussa menestyminen koettiin tärkeäksi.

Viimeisen kerran kun mä kävin lääkärissä, se sanoi että se riippuu mun olostä, jos oon surullinen tai jotain. Jos mulla on tosi paljon stressiä, tai jännitys niin maha on kipeä.

Nyt kun mulla on stressiä mä unohan välillä mitäs piti ostaa kaupasta ja semmosta.

Tää on mun nykyään olo, mulla on nykyään aika paljon stressiä ja en masentunut mutta vähän. Mua itkettää joskus ja väsyttää niin paljon.

Mä oon ollu aika paljon pois koulusta. Mua vähän pelottaa käydä koulussa. Mua pelottaa jos mä en osaa mitään. Mua vähän nolottaa, jos mä saan huonon numeron.

Välillä osa nuorista kokee, etteivät aikuiset oikein ymmärrä heidän tilannettaan. Apua voi olla myös vaikea pyytää ja tilannetta saatetaan peitellä. Myös yksinäisyyden teema nousee esille.

Kävin lääkärissä ja puhuin niiden kanssa, mutta ei se auttanut mitään. Musta tuntuu, ettei kukaan opettajista ymmärrä mitään.

Esimerkiksi koulussa, jos mä tarvin apua, mä en halua puhua toisille, kun mä mietin, että se haluaa tehdä rauhassa. Mulla on tosi ujo kysyä opettajalta, kun kaikki muut ymmärtää paitsi mää.

Joskus kun joku kysyy, mitä kuuluu, mä sanon ihan hyvää, vaikka ei oikeasti oo.

Musta tuntuu, että mä oon tosi yksinäinen nytten.

Nuorten kertomuksissa yksi keskeinen asia on perhe. Perhettä kaivataan ja siitä ollaan huolissaan. Haastatteluissa tulee ilmi nuorten vastuuntunto perhettä kohtaan. Nuoret kantavat huolta kotimaahan jääneestä perheestä; sisaruksista ja vanhemmista. Vastuuta kannetaan niin henkisesti kuin taloudellistikin. Perheelle lähetetään rahaa. Huoli perheen tilanteesta tulee esille nuorten puheissa monin tavoin.

Kun tulee ikävä se on vähän vaikeaa, mutta muuten on ihan parempi kuin siellä.

Se, kun ikävä perheestä, nää on joku vanhemmat, eli mä ikävä heitä. Joskus mä semmosen haluan. Joskus kun mä tarviin heitä, ne ottaa mun käsi ja puhuu mulle. [nuori on valinnut kuvakorteista sellaisen, jossa kaksi ihmistä on käsi kädessä]

Mun pitää vielä miettiä, että pärjääkö mun äiti yksin ja jos mä palaan Iraniin, niin mulla on taas samanlaiset ongelmat – – Ja jos mun äitille käy jotain, mun pikkusisko ja pikkuveli ovat yksinäisiä, heillä ei ole tukea.

Tulevaisuudesta haaveilu ja oman elämän suunnittelu on myös tärkeää itsenäistymisen kannalta. Haastatteluissa nuoret kertoivat tulevaisuuden haaveistaan. He kertoivat haaveilevansa valmistuvansa ammattiin ja saavansa työpaikan, sekä mahdollisesti oman asunnon tai omakotitalon. Joku haaveili perheen perustamisesta, toinen oman perheen saamisesta Suomeen perheenyhdistämisen kautta.

Saada perhe tänne, saada omakotitalo, nämä kaks.

Ensimmäisenä se, että mä haluaisin, että musta tulee hyvä jalkapalloilija – – Toinen oli se, että tämän jälkeen putkimiehen opintojen jälkeen mä haluaisin sosionomiksi tai lähihoitajaksi – – ja kolmas oli se, että mä haluaisin mennä takaisin mun kotimaahan tai siis missä mun perhe asuu.

Tällä hetkellä en ole, missä tykkäisin olla, mutta toivon että pääsen sinne missä mä haluan. Sitten ehkä jossain hyvä, jossain töissä.

Mä haluaisin ehkä kokeilla esim. lähihoitaja olla. Mä haluaisin eka kokeilla, että missä olen hyvä, vanhainkodissa, nuorten kanssa tai lapsen kanssa tai jossain muualla, sairaanhoitajassa, siellä.

Kun mä mietin niin, eli mä menen ammattiin ja mä sain sen paperin ja sitten mä menen töihin ja mä otan oman kotin ja oman auton ja semmosta.

Menen töissä, ostan auton, mulla ehkä oma koti, ei tarvi maksaa vuokraa, ehkä meen naimisiin. Tykkään enemmän lapsi, ehkä on lapsia.

Hmm, siis meen töihin, sitten niin hyviin töihin. Mä työskentelen mun oma alas, kauppas, nii.

Mitäs muuta, ehkä mä en tiä, mennä naimisiin, tavata mun perhe ja semmosta.

Eli mitä mä haluan? Mun äiti pääsis Suomeen, mä haluan sitä tosi paljon. Toinen että mä pääsen ylioppilaaksi. Mä ajattelen sitä tosi paljon joka päivä.

Kysyttäessä, mitä nuori on tehnyt unelmien eteen, jotta sen voi saavuttaa, vastaukset olivat varsin realistisia.

Eliikkä nyt mä opiskelen, putkimieheksi, kun mä saan sen paperin ja sitten mä meen töihin ja sitten...

Halusin niin kovasti lähihoitajaksi. Ja nyt olen Valmassa, että pääsen sinne.

No, sinne omakotitalolle pitää vain vielä opiskella, että saada hyvää töitä ja hyvää palkka, mutta vanhemmille, en voi mitään, vaan se on vaan unelma.

Riippuu vähän, että jos mä yritän kovasti, mä saavun perille asti ja musta ehkä tulee hyvä ihminen.

Kysyimme nuorilta myös heidän ajatuksiaan omasta kasvusta ja pyysimme tarkastelemaan tätä neljän vuoden kaarta, minkä he ovat Suomessa olleet. Nuoret vertasivat nykyistä itseään siihen juuri maahan saapuneeseen versioon itseltään. Jotkut pohtivat pakolaisuuden vaikutusta omaan persoonaan. Vastauksissa näkyi myös tarkastelu oman itsenäistymisen ja kotoutumisen suhteen. Nuoret kertoivat muuttuneensa, tulleensa rohkeammiksi, kasvaneensa ja siten ymmärtävänsä elämää nyt eri tavalla. Yhdessä vastauksessa tuli esiin, että aikaisemmin nuori koki olleensa iloisempi.

Oli tosi vaikea, nyt musta tuntuu, että mä ymmärrän enemmän, koska mä näin miten vaikea elämä on kun mä tulin Suomeen. Mä näin tosi vaikeita asioita ja olin syömättä kaks päivää ja semmonen. Mä näin kaikki erilaisia ihmisiä. Nyt musta tuntuu, että mä oon erilainen, mä oon vanhempi.

On tosi vaikeaa, nyt musta tuntuu, että silloin kun mä tulin Suomeen, silloin mä olin tosi iloisempi kuin nytten. Nyt mä oon tosi semmonen, mun kaveri sanoo, että sä olit iloisempi ja sulla oli energiaa. Mä oon tosi herkkä. Mä itken helposti.

Nyt kun mä mietin, mä enemmän pelottavaa, silloin mä olin rohkea. Sillon mä en ymmärtänyt, mikä on pelottavaa.

Kun vaikka jokaisella on erilainen historia, näin voin sanoa, vaikka mä tullut pakolaisuus. Mä voin sanoa, että mulla oli aina ongelmia elämässä ja kaikilla muilla ei ollut. Jokaisella on omia ongelmia elämässä. On se vähän vaikea, jos on muuttanut paljon. Vaikka nykyään kun puhun äidin kanssa, hänkin on havaitsenut, että mä oon muuttunut paljon toiseksi ihmiseksi. Mä olin ennen paljon äänen pitäjä, joka puhuu tosi paljon, mutta nykyään mun äidin mielestä mä oon vähän rauhallisempi – ja ymmärtävämpi. Silloin mä olin pieni ja tehnyt paljon huonoja asioita, mutta nykyään mun äidin mielestä mä oon vaan paljon tehnyt hyvää. Ymmärrän asioita vähän nopeammin kuin ennen.

7.3 Tuen tarve omaan asuntoon muuttamisen jälkeen

Nuoret kertoivat saavansa tarpeeksi tukea ja ohjausta, ja etteivät tarvitse sitä enää kovin paljon. He osaavat hoitaa omia asioitaan varsin itsenäisesti. Vastauksissa korostuu kuitenkin viranomaisasioiden hoidon vaikeus. Lisähaastetta tuo myös vieras kieli ja byrokraattiset termit, vaikka suomen arkikieli sujuisikin nuorilta jo verrattain hyvin.

Nuoret siis itse kokevat tarvitsevansa tukea ja ohjausta joidenkin viranomaisasioiden hoitoon. He toivoivat myös, että opiskelussa heitä tuettaisiin enemmän, sillä opiskelu itsessään sekä ammattisanasto tuovat nuorille haasteita. Tukea toivottiin myös läksyjen tekemiseen.

Arkisin nuorten tukena ja apuna on kotoutumisen palveluohjaaja, joka tapaa nuoria säännöllisesti noin kerran viikossa. Ohjaaja auttaa nuoria lähinnä viranomaisasioiden hoitamisessa, sekä järjestää nuorille tapaamisen kerran tai kaksi kertaa viikossa, jossa nuoret voivat saada tukea myös opintoihinsa.

Kysyimme nuorilta, millaista tukea he kokevat tarvitsevansa tai olisivat mielestään tarvinneet muutettuaan omaan kotiin. Tukea ja ohjausta nuoret kokivat tarvitsevansa vielä jonkin verran ja kokevat sitä myös saaneensa. Ongelmatilanteissa he turvautuvat kavereihin ja palveluohjaajaan. Joskus askarruttavan asian kanssa joutuu odottamaan seuraavaan päivään tai viikonlopun yli.

No, mulla on täällä ohjaaja, puhun hänen kanssaan mun ongelmasta. Jos tiedän että hän ei voi tehdä mitään, puhun jonkun kanssa kuka tiedän, että voi auttaa.

Jos tulee joku viesti mitä en ymmärrä, ensin laitan kaverille viestin, mitäs tämä tarkoittaa? Jos hän ei ymmärrä, laitan ohjaajalle. – – Ohjaajalta vain neljään asti, jos minulle tulee joku vaikka kello kuusi, ei voi auttaa, pitäis oottaa huomiseen.

Palveluohjaajan tukea tarvitaan erityisesti kotitehtävissä, hakemusten täyttämisessä ja maahanmuuttovirastossa asioidessa.

Kela-asiassa, migri-asiassa, laskut, nämä kaikki paperiasiassa – – missä vähän vaikeaa.

No, nyt melkein osaan kaikki paperiasiat kelan kanssa, koska mä olen tiennyt, sitä vuokravakuus, kun mä muutin, mä nyt tajusin kaikki asiat, että muuttaminen pitää ilmoittaa sinne maistraattiin myös, ja sitten vuokravakuus pitää hakea ja sanoa muutosilmoitus sinne kelalle, että mun uusi osoite ja uusi vuokranantajan tiedot ja niin, no melkein kaikkia tiedän kelan asiat. Ja niin ehkä migri-asiat tarvii vielä apua, koska en ole ollut paljoo migrissä.

Tuen saaminen ystäviltä oli nuorten vastauksissa selkeästi tärkein. He kokivat tärkeäksi päästä puhumaan asioistaan omalla äidinkielellään ja mielellään ystäviensä kanssa. Ystäviltä myös kysytään ensimmäisenä neuvoa ja tukea. Suomalaisia ystäviä ei ole kuin muutamalla nuorella ja suomalaisiin ystäväystyminen koetaan vaikeana.

Nuorten haastatteluissa korostui heidän ikävä perhettä kohtaan ja perheiden yhdistämisen vaikeus. Nuorten tilanne vaatii epävarmuuden sietokykyä, kun oma tulevaisuus ei ole kaikilta osin omissa käsissä. Huoli jatko-oleskeluluvan saamisesta ja perheen yhdistämisen onnistumisesta vaativat nuorilta epävarmuuden sietoa ja huoli omasta perheestä aiheuttaa nuorille erinäisiä stressin oireita, kuten unettomuutta, vatsavaivoja ja pääkipua. Haastatteluissa korostui nuorten kokema yksinäisyys. Nuoret toivat sitä esille monessa kohtaa ja kaipaisivat ystäviä. Eri-tyisesti suomalaisten ystävien kaipuu nousi esille.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessamme kysyimme, miten nuoret määrittelevät itsenäistymisen. Haastattelemamme nuoret olivat asuneet omillaan jo pidemmän aikaa, yli vuoden, joten he pystyivät hahmottamaan omassa asunnossa asumiseen liittyvät asiat verrattain hyvin. Sen sijaan itsenäistyminen käsitteenä oli nuorten mielestä alkuun vaikea hahmottaa, ja asian ymmärtämistä helpotti, kun otimme rinnalle käsitteen aikuistuminen.

Nuoret mielsivät itsenäistymisen sen kautta, miten osasivat tehdä ruokaa, asua omillaan ja hoitaa omia asioitaan ilman apua ja kuinka saivat opiskelun sujumaan. He kertoivat olevansa omasta mielestään melko itsenäisiä. Kokonaisuudessaan itsenäistyminen näyttäytyi nuorille siten, että millä tavalla he pärjäävät arkielämässään omillaan asuessaan, ilman jokapäiväistä tukea.

Tarkastelimme myös, että miten itsenäistyminen näkyy yksin maahan tulleiden nuorten elämässä. Nuoret prosessoivat elämässään ns. kolmea isoa Arnettin (2015, 15) esittämää aikuisuuden kriteeriä – oman vastuullisuuden tunnustamista, itsenäistä päätöksentekoa sekä taloudellisen itsenäisyyden tavoittelua. Vastuullisuuden tunnustaminen näkyi nuorten vastauksissa ja siinä, miten nuoret määrittelevät itsenäistymisen. Nuoret mielsivät olevansa nyt vastuussa elämästään ja valinnoistaan. Vastuu näkyi nuorille selkeämmin näkyvien syyseuraussuhteiden myötä. Nuoret olivat huomanneet, että kukaan ei tee enää asioita puolesta, eikä ole muistuttamassa asioista. He olivat myös havahtuneet siihen, että ovat itse vastuussa opiskelusta ja tulevaisuuden suunnittelusta.

Itsenäistymiseen kuuluu muista riippumattoman päätöksenteon lisääntyminen. Nuoret opettelevat tekemään itsenäisiä päätöksiä ja ratkaisemaan ongelmia itsenäisesti. Itsenäinen päätöksenteko näkyi nuorten elämässä siten, että he saattavat tehdä toisin kuin vanhemmat toivoisivat tai odottaisivat heidän tekevän. Itsenäistyminen vanhempien vaikutuspiiristä näkyi myös siten, ettei heille enää kerrota kaikkea ja asioita halutaan pitää enemmän omana tietona. Vanhemmille ei enää kerrota kaikkea, sillä omat ajatukset, toimintatavat ja valinnat saattavat poiketa heidän asettamista odotuksista.

Tärkeimpiä opittavia asioita itsenäistymisessä on rahankäyttö ja taloudellisen vastuunoton lisääntyminen näkyy nuorten vastauksissa. Björklund (2014, 75) kirjoittaa tutkimuksessaan, että monella yksintulleella nuorella ei ole realistista käsitystä rahankäytöstä ja nuoren voi olla vaikea arvioida, miten rahat riittävät koko kuukaudeksi. Tutkimuksemme nuorilla raha-asioiden hoitaminen oli alkanut jo sujumaan alkuvaikeuksien jälkeen. Alkuun joillekin nuorille oli saattanut tulla maksuistutuksia tai rahat eivät olleet riittäneet koko kuukaudeksi. Tilanne oli kuitenkin alkanut parantua muutamien kuukausien jälkeen. Nuoret kertoivat, että heille yksin pärjääminen on myös sitä, että rahat riittävät eikä tarvitse lainata rahaa keneltäkään.

Taloudellinen vastuunkanto ulottui myös perhettä kohtaa. Nuoret kantavat huolta kotimaahan jääneestä perheestä; sisaruksista ja vanhemmista. Vastuuta kannetaan niin henkisesti kuin taloudellistikin. Perheelle lähetetään rahaa. Myös Björklund (2014) on ottanut tämän esille tutkimuksessaan, että yleensä nuori kantaa myös huolta perheensä kohtalosta. Nuorilla voi olla myös suuret selviytymispaineet, jotta he voisivat taloudellisesti tukea omaisiaan. (Björklund 2014, 84.) Haastattelemissamme nuorissa tämä heijastui lisääntyneenä huolena perheen pärjäämisestä. Huoli perheen tilanteesta tuli esille nuorten puheissa.

Kysyimme millaista tukea yksin maahan tulleet nuoret kokevat tarvitsevansa tai olisivat mielestään tarvinneet omaan asuntoon muuttamisen jälkeen. Nuoret kertoivat saavansa tarpeeksi tukea ja ohjausta, ja etteivät tarvitse sitä enää kovin paljon. He osaavat hoitaa omia asioitaan itsenäisesti, joihinkin viranomaisasioiden hoitoon he tosin tarvitsevat vielä ohjaajalta neuvoa ja toivoivat, että opiskelussa heitä tuettaisiin enemmän. Vastauksissa korostui viranomaisasioiden hoidon vaikeus. Lisähaastetta tuo myös vieras kieli ja byrokraattiset termit, vaikka suomen arkikieli sujuisikin nuorilta jo verrattain hyvin.

Opiskelu toisen asteen koulutuksessa on nuorten vastausten mukaan kielen kannalta haasteellista. Uusien ammattisanastojen opettelu vie paljon aikaa ja opiskelu on nuorten mielestä vaikeaa. Nuoret kertoivat tarvitsevansa apua ja ohjausta opiskelussa ja toivoivat saavansa tukea opiskeluun enemmän. Haastatelluista nuorista moni toi esiin myös tuen tarpeen kotitehtävien ja opiskelun suhteen.

Omasta perheestä erillään oleminen vaikuttaa nuorten elämään ja hyvinvointiin. Stressin aiheuttamat oireet sekä erityisesti yksinäisyys nousivat esille suurena huolena. Ystävyysuhteet ovat nuorille tärkeitä. Haastatteluissa nuoret nostivat ystävien tuen heille tärkeimmäksi. He sanoivat pystyvänsä puhumaan ystäville myös asioista, joista eivät voi puhua perheilleen. Ystäviltä myös kysytään ensimmäisenä apua ja tukea. Ystävyysuhteita suomalaisiin ei juurikaan ole ja nimenomaan niitä nuoret kaipaisivat.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön kohderyhmä, yksin maahan tulleet maahanmuuttajanuoret oli meille selkeä valinta, sillä me molemmat opinnäytetyön tekijät olemme työskennelleet perheryhmäkodissa. Itsenäistymisen teema virisi halustamme tarkastella mitä näille nuorille tapahtuu, kun he muuttavat pois perheryhmäkodista omaan asuntoon. Tutkielmamme heräsi myös huolesta, jonka näiden nuorten omillaan pärjääminen nostatti. Työssämme nuoret puhuivat usein yksinäisyydestään ja koti-ikävästään. Perheryhmäkodilla asuminen oli kuitenkin turvallista ja paikalla oli ohjaajia koko ajan.

Lähtiessämme työstämään tätä aihetta, meillä oli käsitys, että nuorten tuen tarve voisi olla paljon suurempi. Se, että kotoutumisen palveluohjaajaa pystyy tapamaan vain kerran tai kaksi kertaa viikossa, oli mielestämme vähän. Nuorten mielestä he kuitenkin saavat aina apua, kun sitä tarvitsevat. Pääosin nuoret vaikuttivat haastattelujen perusteella olevan tyytyväisiä omaan elämäänsä ja saavansa tukea ja apua tarpeeksi. Näin ollen nuorten vastaukset yllättivät meidät positiivisesti ja huolestamme tuen riittävydestä osoittautui turhaksi. Sen sijaan koti-ikävän vaikutus vastasi käsitystämme.

Nuorten kertomuksissa yksi keskeinen asia oli perhe. Perhettä kaivataan ja siitä ollaan huolissaan. Haastattelemamme nuoret vaikuttivat olevan hyvin tietoisia perheenyhdistämisen vaikeasta tilanteesta Suomessa, vaikka saattoivat sitä vielä toivoa. Joku nuorista mietti palaamista kotimaahansa huolehtimaan sisarusistaan, sitten kun vanhemmat eivät siihen enää pysty. Omasta perheestä erillään oleminen vaikuttaa nuorten elämään ja hyvinvointiin. Yksinäisyys ja ikävä perheitä kohtaan nousi vastauksissa esiin.

Nuoret kokivat myös olevansa osittain vastuussa perheestään. He kokivat taloudellisen vastuunsa ylettyvän koskemaan myös perhettä, mikä konkretisoitui siten, että he lähettävät perheilleen rahaa. Nuoret elävät varsin ristiriitaisessa tilanteessa, missä he ovat tavallaan tyytyväisiä ja onnekkaita päästyään sodan ja vainon alta pois turvalliseen ympäristöön, mutta kertoivat kokevansa myös syyllisyyttä etuoikeutetusta asemastaan muun perheen jouduttua jäämään sodan jälkeisiin. Tämä aiheuttaa nuorissa korostunutta velvollisuuden tunnetta ja paine

selvitä ja pärjätä elämässä on kova. Olisi ehkä myös aiheellista kysyä, miten tällaiset paineet vaikuttavat nuoren mielenterveyteen ja psyykeeseen.

Kysyttäessä nuorten tuen tarpeita itsenäistymisvaiheessa, korostuu vastauksissa viranomaisasioiden hoito. Se on harvoille kantasuomalaisillekaan täysin ongelmatonta ja heillä on parempi mahdollisuus saada tukea asioiden hoitoon vanhemmiltaan, sisaruksiltaan ja ystäviltä, kuin alaikäisinä ilman huoltajaa tulleilla turvapaikanhakijoilla. Virastoissa asiointiin nuoret saavat kuitenkin tukea palveluohjaajalta ja taidot karttuvat pikkuhiljaa, myös kielitaidon kehittymisen myötä.

Kotoutuminen ja itsenäistyminen kulkevat haastattelemillamme nuorilla käsi kädessä. Nuoret tekevät itsenäisiä päätöksiä myös sen suhteen, mitä omaksuvat uudesta kulttuurista ja mitä säilyttävät omasta lähtömaan kulttuurista. Tässä kohtaa yhdistyy itsenäistyminen ja kotoutuminen, sillä kotoutumiseen liittyy myös uuden ja vanhan yhdistäminen itselle sopivalla tavalla.

Kotoutumiseen liittyy vahvasti kielitaito ja kielitaidon avulla nuoret kykenevät itsenäisesti hoitamaan asioitaan. Havaintomme oli, että nuorilla, joilla oli suomalaisia ystäviä, kielitaito oli selkeästi parempi ja myös kotoutuminen oli heillä pidemmällä. Nuorten vastauksissa tuen tarve tuli selkeimmin esiin silloin, kun he kertoivat yksinäisyydestään ja ikävästään, vaikkeivat he siihen osanneet tukea pyytäkään. Vaikka olimme tietoisia nuorten kokemasta yksinäisyydestä, näyttäytyi yksinäisyyden tunne jopa suurempana kuin olimme ajatelleet. Ehkä syynä voi olla myös se, että itsenäistyessään nuoret irrottautuvat perheen vaikutuspiiristä, jolloin ystävien merkitys korostuu.

Ystävyys-suhteita suomalaisiin opiskelutovereihin ei haastatelluille nuorille ollut juuri syntynyt ja heillä oli vain vähän kontakteja muihin kuin maahanmuuttajaisyntäviinsä. Koulussakin nuoret viettivät aikaa enimmäkseen muiden maahanmuuttajanuorten kanssa. Voisiko yhtenä ratkaisuna tähän olla esimerkiksi koulun tai luokan yhteinen läksykerho, jossa opiskelijat voisivat tukea opinnoissa toisiaan ja tulla sillä tavoin tutuiksi keskenään? Samalla kun nuoret saisivat kaipaamaansa tukea opiskeluun, voisi yhteinen läksykerho auttaa myös siihen yksinäisyyden kokemukseen, mikä nuorten vastauksissa tuli esille, osittain myös rivien välistä.

Mieleemme nousee myös ajatus, että nuorille olisi hyvä voida tarjota mahdollisimman matalakynnyksistä apua. Teimme havainnon, että yhteiseen toimintaan ja tarjolla oleviin mahdollisuuksiin tarttuvat helpoiten juuri ne nuoret, jotka ovat aktiivisia, rohkeita ja sosiaalisia. He saavat osallistumisen myötä vahvistumisen kokemuksia, heidän sosiaalisen taitonsa paranevat ja kielitaito karttuu ja näin ollen heidän sosiaalinen piirinsä laajenee. Sen sijaan nuoret, joiden kielitaito on heikompi, eivätkä he ole ehkä niin rohkeasti ulospäinsuuntautuneita, saattavat helposti jäädä liiksi yksin. Haasteena onkin löytää juuri nämä nuoret ja auttaa heidät palvelujen piiriin sekä aktivoida mukaan yhteiseen toimintaan.

Nuorten hakeutumisesta palveluihin on tehnyt saman havainnon myös Sampakoski (2017) todetessaan, että nuorten ohjauksen tulisi painottua työhön, joka ei ole riippuvaista nuoren omasta aktiivisuudesta hakeutua avun piiriin. Monesti muutenkin aktiivisemmat ja pärjäävimmat nuoret pyytävät enemmän apua kuin ne nuoret, joille ohjauksen tarve on suurempi ja riski syrjäytymiselle merkittävä. (Sampakoski 2017, 59.) Mieleemme nousee ajatus, että voisiko esimerkiksi etsivä nuorisotyö monialaisessa yhteistyössä ottaa osaltaan koppia näistä nuorista. Kopin ottamisen tarve korostuu erityisesti silloin, kun nuoren kotoutumisaika päättyy ja hän siirtyy samojen palvelujen piiriin suomalaisten kanssa.

Vaikka yksin maahan tulleet nuoret ovat haavoittuvassa asemassa, haastatteluissa näkyi kuitenkin nuorten haaveet tulevaisuudesta, sekä vahva tahto pärjätä omillaan. Nuorissa on sekä kykyä että vahvuutta pärjätä ja kotoutua Suomeen. Haastatteluissa kävi myös ilmi, että perheryhmäkodissa itsenäistymistaitojen harjoittelulla on ollut suuri merkitys nuorille.

Tutkimuksen tekeminen oli haastava prosessi. Halusimme toimia kohderyhmälähtöisesti, sillä se oli tutkimuksemme johtolankana alusta alkaen. Teoriaosuuden ja tutkimuksen yhdistäminen osoittautui meille haasteellisimmaksi koko prosessissa. Kuitenkin itse haastattelujen tekeminen oli helppoa. Olemme tottuneita käyttämään selkokieltä omassa työssämme maahanmuuttajanuorten kanssa, lisäksi havainnoimalla huomasimme, milloin oli tarpeellista varmistaa ymmärrykseksi tuleminen esimerkiksi lisäkysymyksillä. Tutkimuksemme kannalta olisi ollut hyödyllistä tehdä haastattelut vielä toisen kerran, jotta olisimme voineet palata kysymyksiin uudestaan ja saada mahdollisesti lisävalaistusta ja syvempää tietoa

joihinkin kysymyksiin. Tähän meillä ei valitettavasti ollut aikataulullisesti mahdollisuutta.

Tutkimuksen tekeminen kesti kauemmin kuin olimme suunnitelleet, sillä omien vuorotöidemme ja opintojen yhdistäminen aikataulujen puitteissa oli haastavaa. Tutkimuksen laadullisen mittarin keskeisin kriteeri on se, että tutkijalla on riittävästi aikaa tutkimuksen tekemiseen. Tähän olisimme halunneet panostaa vielä enemmän. Mielestämme pystyimme kuitenkin vastaamaan tutkimuskysymyksiimme saamamme aineiston avulla. Tunnistimme vastauksista nuorten itsenäistymiseen liittyvät asiat, sekä heidän vahvuutensa ja tuen tarpeensa. Nuorten vastaukset olivat varsin yhteneväisiä, erilaisia vastauksia tuli yllättävän vähän.

Halusimme tutkimuksellamme nostaa nuorten äänen kuuluviin ja tarjota heille vaikuttamisen mahdollisuuden. Maahanmuuttajat saattavat jäädä helposti yhteiskunnallisen vaikuttamisen ulkopuolelle ja tällä tutkimuksella ja haastattelulla halusimme tarjota nuorille kokemuksen, että he ovat osa tätä yhteiskuntaa ja myös heidän ajatuksillaan ja kokemuksillaan on merkitystä. Nuoret osallistuivat haastatteluihin mielellään ja haastatteluja tuli loppujen lopuksi enemmän kuin olimme ajatelleet. Nuorten innostus kertoo mielestämme heidän halustaan osallistua ja vaikuttaa. He vain tarvitsevat välineitä ja kanavia sen toteuttamiseksi.

Paikkakunta, jossa teimme tutkimuksemme, on melko pieni. Ohjaajan asiakasmäärä on pienempi kuin suurissa kaupungeissa, jonne suuri osa maahanmuuttajista muuttaa asumaan. Kiinnostava jatkotutkimuksen aihe olisi myös verrata, miten isommissa kaupungeissa palvelut tukevat maahanmuuttajanuorten kotoutumista. Minkälaisia eroja nuoren kotoutumisessa on pienessä ja suuressa kaupungissa?

Tutkimuksemme tuloksia voi hyödyntää jatkossa mm. suunniteltaessa maahanmuuttajanuorten palveluja. Tuen tarve on ilmeinen nuorten suunnatessa jatkoopintoihin. Nyt jälkihuollon ikärajan noustua 25 ikävuoteen, on aiheellista kysyä, olisiko mahdollista yhdistää jälkihuoltoa myös kotoutuvien nuorten pitkäaikaisemmaksi tueksi? On kuitenkin selvää, että yksin maahan tulleet nuoret tarvitsevat erityistä tukea vielä kotoutumisajan jälkeenkin. Myös Björklund (2014) on tuonut esille havainnon, että vaikka nuoret oppivatkin pikkuhiljaa hoitamaan asioitaan ja

pärjäämään yksin, kestää varsinainen kotoutuminen kokonaisuudessaan ainakin 10–20 vuotta.

LÄHTEET

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R., Vilen, M. & Söderström, W. 2007. Nuoren aika. Helsinki, WSOY

Alitolppa-Niitamo, A. & Leinonen, E. 2013. Perhe, nuoret ja maahanmuutto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 96-116.

Arnett, J. J. 2000. Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* 55 (5), 469–480.

Arnett J. J. 2015. Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties. New York, Oxford: Oxford University Press.

Berschewsky, T. 2016. ”No meidän perustehtävä on tukea nuoren kotoutumista ja itsenäistymistä” Kotoutumislain mukainen jälkihuolto neljällä paikkakunnalla. TAMK. Luettu 8.9.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016120919728>

Berry, J. W. 1984. Cultural relations in plural societies: alternatives to segregation and their socio-psychological implications. Teoksessa Brewer, M. & Miller, N. (toim.) *Groups in Contact* New York: Academic Press. 11–27.

Berry, J. W., Kim, U., Power, S., Young, M. & Bujaki, M. 1989. Acculturation Attitudes in Plural Societies. *Applied Psychology. An International Review* 38, 185–206.

Björklund, K. 2014. ”Haluun koulutusta, haluun työtä ja elämän Suomessa” – Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen VarsinaisSuomessa. Tutkimuksia A 48. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Bruun, A. 2018. Yksintulleet alaikäiset- haavoittuva vai toimintakykyinen ryhmä. Kotouttaminen. Luettu 20.1.2019 <https://kotouttaminen.fi/blogi/-/blogs/yksintulleet-alaikaiset-haavoittuva-vai-toimintakykyinen-ryhma->

Carlson, B. E., Cacciatore, J. & Klimek, B. 2012. A Risk and Resilience Perspective on Unaccompanied Refugee Minors. *Social Work*, 57:3 (2012), 259–269. Teoksessa Björklund, K. 2014. ”Haluun koulutusta, haluun työtä ja elämän Suomessa” – Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Tutkimuksia A 48. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Derluyn, I. & Broekaert, E. 2007. Different perspectives on emotional and behavioural problems in unaccompanied refugee children and adolescents. *Ethnicity and Health* 12: 141–162. Teoksessa Kaukko, M. 2015. Participation in and beyond liminalities, Action research with unaccompanied asylum-seeking girls, University of Oulu.

Erikson, E. 1994. Identity and the life cycle. New York: Norton.

Eskola J. & Suoranta J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Eskola J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. (E.Pub- versio) Vastapaino.

Halla, T. 2007. Kulttuurien kohtaaminen *Duodecim* 2007;123:469–75

Havighurst, R. J. 1972. Developmental tasks and education. New York: McKay.

Heikkilä, E. 2014. Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Siirtolaisuusinstituutti. Painosalama, Turku.

Heikkilä, E. 2014. Esipuheessa Björklund, K. ”Haluun koulutusta, haluun työtä ja elämän Suomessa” – Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen VarsinaisSuomessa. Tutkimuksia A 48. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Helander, R. & Mikkonen, A. 2002. Ikävä äitiä. Ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos, E13/2002.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen tutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Suomen yliopistopaino Oy.

Kaukko, M. 2015. Participation in and beyond liminalities. Action research with unaccompanied asylum-seeking girls. University of Oulu

Kotouttaminen 2019. www.kotouttaminen.fi/osaamiskeskus

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386

Lundqvist K., Toivonen V-M., Saari J., Halttunen T., Qvist L-M., Mikkonen A., Castrên E. Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018. Edustajat lapsen edun takaajina, ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina saapuneiden alaikäisten edustajajärjestelmä. Julkaisu 26/2018. Haettu 16.8.2019 osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161040/TEMrap_26_2018_Edustajat%20Lapsen%20edun%20takaajina.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Maahanmuuttovirasto. Tilastot. 10.2.2020 <https://migri.fi/vanhat-tilastot>

Mieli Suomen Mielenterveys ry:n Mielenterveys voimaksi- kuvakortit. Anna Erkko ja Marja Hannukkala

Mettänen A. & Vahtera-Mäkinen M. 2013. "Nyt on hyvä, koska mä menen eteenpäin" Alaikäisenä yksintulleiden maahanmuuttajien kokemuksia itsenäistymisprosessista. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomi.

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, 12/2011. <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Nuoret+ty%C3%B6markkinoiden+ja+opiskelun+ulkopuolella+17032011.pdf>

- Niemelä, M. 2018. Yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kotoutuminen. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityön Pro gradu -tutkielma.
- Nurmi, J-E. 2008. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 256–274.
- Peura-Kapanen L. 2013. Nuoren Itsenäistyminen edellyttää talousosaamista. Hyvin-vointikatsaus 4/2013 (Julkaistu 26.2.2014) http://tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2013_04.html (Luettu 14.3.2019)
- Rantakokko, V. 2013. Koulutuspolun muodostaminen ja toimijuus Suomeen turvapaikanhakijoina yksin tulleiden nuorten kertomuksissa Oulussa 2012. Oulun yliopisto. Kulttuuriantropologia. Pro gradu -tutkielma.
- Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2009: Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja. Tampere.
- Salmela-Arola, K. 2008. Motivaatio ja hyvinvointi elämän siirtymissä. Psykologia 5/2008. 374 – 379. https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/psykologia/henkilökunta/henkilökunta_vanha/salmela_aro/motivaatio_ja_hyvinvointi, (luettu 14.3.2019.)
- Sampakoski, E. 2017 Alaikäisinä ilman huoltajaa tulleet turvapaikanhakijataustaiset nuoret kunnan kotoutumispalveluiden asiakkaina. Kotoutumista edistävät ja vaikeuttavat tekijät. Visamäki, Hämeen ammattikorkeakoulu. Ylempi AMK.
- Sarajärvi A., Tuomi J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. (e-Pub-versio) Tammi.

Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 63-95.

Siltala, J. 2013. Nuoriso - mainettaan parempi? Nykynuorten sopeutumiskäsitteet historiassa. Helsinki: WSOY.

Strandholm, T. & Ranta, K. 2013. Ahdistus ja ahdistuneisuushäiriöt. Teoksessa Marttunen, M., Huurre, T., Strandholm, T. & Viialainen, R. (toim.) Nuorten mielenterveyshäiriöt – Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 17–38. <http://www.julkari.fi/handle/10024/110484>

Taajamo, M. & Puukari, S. 2007. Kulttuurinen kehitystehtävä monikulttuurisen ohjauksen lähtökohtien hahmottamisessa. Teoksessa Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjauksen ja neuvontatyössä. Taajamo, M. & Puukari, S. (toim.) Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 36, 9–21.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2019. Kotoutuminen ja osallisuus. Luettu 15.8.2019. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2019. Osallisuus vahvasti esillä hallitusohjelmassa. Luettu 16.8.2019 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/ajankohtaista/osallisuus-vahvasti-esilla-hallitusohjelmassa>

Työ- ja elinkeinoministeriö, 2014. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikkahakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittämistarpeet. Julkaisu 29/2014. Haettu 7.4.2019 osoitteesta <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Ilman+huoltajaa+tulleiden+alaikaisten+turva-paikkahakijoiden+vastaanotto+05092014.pdf>

LIITTEET

Liite 1. Sähköpostiviesti ***** kaupungin kotoutumisen palveluohjaajalle

Hei!

Olemme Riikka Liekkinen ja Mia Ojanen Tampereen ammattikorkeakoulusta ja haluaisimme tehdä opinnäytetyön alaikäisinä yksin maahan tulleiden nuorten itsenäistymisestä ja tuen tarpeesta itsenäistymisvaiheessa ja omaan asuntoon muuttaessa. Toteuttaisimme tutkimuksen haastatteleamalla yksin maahan tulleita nuoria, jotka ovat asuneet *****lla ensin perheryhmäkodissa ja muuttaneet sieltä omaan asuntoon.

Ajatuksenamme on tuoda esille nuorten näkemyksiä itsenäistymisestä ja siitä, millaista tukea itsenäistymisvaiheessa olevat yksin maahan tulleet nuoret tarvitsevat sekä miten he ovat kokeneet itsenäistymisen tällaisella pienemmällä paikkakunnalla.

Haastatteluja käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti. Tulokset julkaistaan siten, että vastaukset eivät ole yhdistettävissä yksittäiseen haastateltavaan. Opinnäytetyömme ohjaajana toimii Tampereen ammattikorkeakoulun opettaja Eeva-Mari Miettinen.

Yhteistyöterveisin,

Riikka Liekkinen (riikka.liekkinen@tuni.fi) ja Mia Ojanen (mia.ojanen@tuni.fi)

Liite 2. Viesti nuorille

Hei!

Voisitko osallistua haastatteluun, joka liittyy opinnäytetyöhömmme? Kyselemme ajatuksiasi omaan kotiin muuttamisesta ja itsenäistymisestä. Haastattelu kestää noin tunnin. Haastattelussa on mukana opiskelukaverini Mia Ojanen. Haastattelu on luottamuksellinen. Jos haluat osallistua, laita viesti Riikka Liekkiselle, puhelinnumero on *** ** ** ***.

Kiitos!

سلام آیامی توانید در مصاحبه ای که در رابطه با درس ماست شرکت کنید. می خواهیم نظرت رو در مورد نقل مکان کردن از خانه ی گروهی به خانه ی خودت جويا شویم. مدت زمان مصاحبه حدودا یک ساعت می باشد. هم دانشجویی ام خانم میا هم با من همکاری می کنند. مصاحبه کاملا در کمال اصل رازنگهداری و اطمینان انجام میشود. اگر می خواهید در این مصاحبه شرکت کنید به خانم ریککا پیام بفرستید. شماره ی تماس: ۰۵۰۴۶۸۸۱۰۷

Liite 3. Alustava runko haastatteluille

Tausta

Kuinka kauan olet ollut Suomessa?

Kuinka kauan olet asunut omassa asunnossa?

Itsenäistymisen määrittely

Mitä sinun mielestäsi tarkoittaa itsenäistyminen?

Milloin mielestäsi nuoresta tulee aikuinen?

Onko tässä (aikuistumisessa) eroa, kun vertaat kotimaahasi?

Pärjääminen omassa asunnossa, arjen sujuminen, omat vahvuudet

Millainen on sinun arkipäiväsi? Mitä siihen sisältyy?

Mitä mielestäsi pitää osata, että voi asua omassa asunnossa?

Mitä arjen taitoja osaat?

Tuen ja palvelun tarve omaan asuntoon muuttaessa

Millaista apua tai tukea olet saanut asuessasi omassa asunnossa?

Millaista apua tai tukea olisit mielestäsi tarvinnut, kun muutit omaan asuntoon?

Millaista apua tai tukea tarvitset nyt?

Millaisia toiveita sinulla on ohjaajalle?

Millaista apua tai tukea haluaisit saada tulevaisuudessa?